

■ БУХГАЛТЕРІЯ: ■ ■ БЮДЖЕТ ■

№ 23 (459)

червень 2023 року

**ПЕРЕМОГА
ЗА НАМИ!
ВСЕ БУДЕ
УКРАЇНА!**

Код передплатника для консультацій у червні 2023 року – 2023

СТРІЧКА НОВИН 3**ЕКСПРЕС-ВІДПОВІДІ****З позначкою «терміново»**Договори закупівлі вартістю до 50 тис. грн:
яку інформацію оприлюднюємо в ЕСЗ? 4

Виготовлення ПКД: як здійснити закупівлю? 4

Зміни до договору в разі підвищення тарифу
на послуги з передачі електроенергії 5Оренда приміщення в ЗЗСО для занять танцями:
можна чи ні? 5Продовження декрету сумісниці після 01.01.2023:
чи оплачувати? 6

(лист ПФУ від 13.04.2023 2800-030402-8/20114)

ДОКУМЕНТИ ТА КОМЕНТАРИ*Офіційні роз'яснення***Заклади освіти**

Ольга Вітковська

**Щорічні відпустки працівників
(зокрема, які перебувають на простой):
МОН відповідає на запитання** 8

(коментар до листа МОН від 12.06.2023 № 1/8371-23)

Трудові відносини

Людмила Линник

**Працівниця народжує за кордоном:
як надати відпустку у зв'язку
з вагітністю та пологами і відпустку
для догляду за дитиною?** 13(коментар до листів Мінекономіки від 24.03.2023 № 4706-05/12884-09
та від 08.06.2023 № 4706-05/27237-09)**Держслужба**

Людмила Линник

**Держслужбовця оголошено безвісти
відсутнім: чи можна його звільнити?** 16

(коментар до Роз'яснення НАДС від 03.04.2023 № 164-р/з)

ПДВ

Світлана Куртенок

**Орендар вчасно не повернув майно:
податківці вигадали ПДВ-покарання
для орендодавця** 19(коментар до ІПК ДПС України
від 07.04.2023 № 842/ІПК/99-00-21-03-02-06)**СТАТТІ****Трудові відносини**

Алла Головка

**Допомога на поховання:
на порталі ПФУ нарешті реалізована
можливість подати заяву-розрахунок** 24З 07.06.2023 на вебпорталі ПФУ нарешті доопрацьовано програмне за-
безпечення в частині реалізації можливості подання заяви-розрахун-
ку на фінансування допомоги на поховання через електронний ка-
бінет страхувальника. Тому в матеріалі нагадаємо основні моменти,
пов'язані з такою виплатою.(листи ПФУ від 13.06.2023 2800-030401-8/32247
та від 14.06.2023 р. № 2800-030401-8/32608)**ЗВОРОТНИЙ ЗВ'ЯЗОК****Заклади освіти**

Алла Головка, Альона Кісельова

**Учень школи втратив (пошкодив) підручник:
як показати відшкодування в обліку?** 28Закінчується навчальний рік, відповідно, учні повертають до шкільної
бібліотеки підручники. І може виявитися, що учень втратив чи пошко-
див підручник. А може бути і так, що повернути підручники не вихо-
дить фізично, бо учень перебуває за кордоном. Що робити? Розбере-
мося в матеріалі.

(лист МОН від 02.06.2023 № 4/1842-23)

ПЕРЕДПЛАТНИКА для консультацій
у червні 2023 року**2023**Головний редактор
Вітковська О. М.Засновник і видавець газети
ТОВ «Видавнича група «АС»Редакція:
а/с 110, м. Київ, 03186
тел.: +38 (067) 574-60-03Електронна пошта:
bb@ibuhgalter.net
сайт: www.ibuhgalter.netЕлектронна версія:
www.ibuhgalter.netВідділ передплати:
тел. 0 800 300 395Реєстраційне свідоцтво:
КВ №20040-9840Р від 01.07.2013 р.Передплатний індекс:
українська мова 68905

Ціна договірна

Періодичність виходу: 4 рази на місяць

© ТОВ «Видавнича група «АС»

Повне або часткове
відтворення авторських матеріалів,
розміщених у газеті
«Бухгалтерія: бюджет», допускається
тільки з письмового дозволу
ТОВ «Видавнича група «АС»

СТРУКТУРНИЙ ПІДРОЗДІЛ З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ ТА ВИЯВЛЕННЯ КОРУПЦІЇ: ВНЕСЕНО ЗМІНИ ДО ПОСТАНОВИ № 606

18.10.2019 набрав чинності Закон від 02.10.2019 № 140-ІХ. Ним з-поміж іншого було внесено зміни до Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII, зокрема, додано нову статтю — 13¹. Нею передбачено, що з метою організації та здійснення заходів із запобігання та виявлення корупції, передбачених цим Законом, **утворюються (визначаються) уповноважені підрозділи (уповноважені особи) з питань запобігання та виявлення корупції**, зокрема, в **обласних, Київській та Севастопольській міських, районних, районних у місті Києві державних адміністраціях**.

На виконання цієї норми постановою КМУ від 09.06.2023 № 579 внесено зміни до постанови КМУ «Про затвердження рекомендаційних переліків структурних підрозділів обласної, Київської та Севастопольської міської, районної, районної у м. Києві та Севастополі державних адміністрацій» від 18.04.2012 № 606 (далі — *постанова № 606*). Так, до:

- Рекомендаційного переліку структурних підрозділів обласної, Київської та Севастопольської міської державної адміністрації (додаток 1 до постанови № 606) внесено зміни — додано **структурний підрозділ з питань запобігання та виявлення корупції**;

- Рекомендаційного переліку структурних підрозділів районної, районної у м. Києві та Севастополі державної адміністрації (додаток 2 до постанови № 606) додано **структурний підрозділ з питань запобігання та виявлення корупції**.

міністрації (додаток 2 до постанови № 606) додано **структурний підрозділ з питань запобігання та виявлення корупції**. Водночас передбачено, що в разі недоцільності утворення структурного підрозділу з питань запобігання та виявлення корупції призначається або визначається в апараті районної, районної у м. Києві та Севастополі державної адміністрації **уповноважена особа** з питань запобігання та виявлення корупції.

Нагадаємо, що *Обов'язкові вимоги до мінімальної штатної чисельності уповноваженого підрозділу з питань запобігання та виявлення корупції в державних органах* затверджено наказом НАЗК від 26.04.2021 № 240/21.

Пунктом 2 постанови КМУ від 09.06.2023 № 579 головам обласних, Київської та Севастопольської міських, районних, районних у м. Києві та Севастополі державних адміністрацій (начальникам обласних, Київської та Севастопольської міських військових адміністрацій — у разі їх утворення) надано розпорядження **в місячний строк із дня набрання чинності цією постановою здійснити заходи, спрямовані на реалізацію цієї постанови, та поінформувати НАЗК про стан виконання цієї постанови**.

Постанова № 579 набрала чинності з дня офіційного опублікування — **14.06.2023**.

ЗМІНИ ДО ПОРЯДКУ ВИЗНАЧЕННЯ ПРЕДМЕТА ЗАКУПІВЛІ

Наказом Мінекономіки від 03.04.2023 № 1811 внесено зміни до Порядку визначення предмета закупівлі, затвердженого наказом Мінекономіки від 15.04.2020 № 708 (далі — *Порядок № 708*).

По-перше, норми Порядку № 708 приведено у відповідність до законодавства, а саме ДСТУ Б Д.1.1-1:2013 «Правила визначення вартості будівництва» (які вже давно втратили чинність) замінено *Настановами з визначення вартості будівництва*, затвердженими наказом Мінгромад від 01.11.2021 № 281.

По-друге, розд. II Порядку № 708 доповнено такими нормами:

«22. Визначення предмета закупівлі послуг з підвищення кваліфікації педагогічних (науково-педагогічних) працівників здійснюється за змістом, обсягом, видом, формою, суб'єктом та місцем надання послуг підвищення кваліфікації окремо для кожного педагогічного (науково-педагогічного) працівника.

23. Визначення централізованою закупівельною організацією предмета закупівлі товарів і послуг, що закуповуються нею в інтересах замовників, здійснюється з урахуванням положень пункту 3 розділу I цього Порядку шляхом об'єднання наявних у централізованій закупівельній організації потреб у закупівлі товарів, послуг, отриманих від замовників, або окремо за кожною потребою замовника в закупівлі товарів, послуг, що подана до централізованої закупівельної організації.

24. Визначення предмета закупівлі послуг щодо проведення експертною установою, експертом або експертами експертизи для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, послуг спеціалістів для надання консультацій/пояснень/довідок/висновків/безпосередньої технічної допомоги під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок, здійснюється окремо за кожним прийнятим процесуальним рішенням слідчого, керівника органу досудового розслідування.

25. Визначення предмета закупівлі товарів і послуг, необхідних для протокольного забезпечення візитів в Україну іноземних делегацій на чолі з главами оборонних відомств іноземних держав, їх заступниками та державними секретарями оборонних відомств іноземних держав, а також під час проведення заходів міжнародного співробітництва за участю Міністра оборони України, його заступників та державного секретаря Міністерства оборони України з офіційними представниками іноземних держав, дипломатичних представництв іноземних держав, міжнародних організацій, акредитованих в Україні, здійснюється за обсягом, номенклатурою та місцем поставки товарів або надання послуг окремо для кожного візиту та заходу».

Наказ 1811 набирає чинності з дня офіційного опублікування (на момент підготовки номера не опубліковано).

3 ПОЗНАЧКОЮ «ТЕРМІНОВО»

Договори закупівлі вартістю до 50 тис. грн: яку інформацію оприлюднюємо в ЕСЗ?

27.01.2023 було проведено закупівлю без використання електронної системи закупівель (ЕСЗ) та укладено договір на суму 20 тис. грн. 01.06.2023 укладено додаткову угоду на зменшення суми договору на 12 тис. грн. Чи повинна установа оприлюднити цю угоду в ЕСЗ?

Нагадаємо, що з 19.10.2022 закупівлі проводяться згідно з *Особливостями здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг для замовників, передбачених Законом України «Про публічні закупівлі», на період дії правового режиму воєнного стану в Україні та протягом 90 днів з дня його припинення або скасування, затвердженими постановою КМУ від 12.10.2022 № 1178* (далі — *Особливості № 1178*). Відповідно до абз. 1 п. 11 *Особливостей № 1178* при здійсненні так званих **допорогових закупівель** (тобто закупівлі товарів і послуг (крім послуг з поточного ремонту), вартість яких є **меншою ніж 100 тис. грн**; послуг з поточного ремонту, вартість яких є меншою **ніж 200 тис. грн**; робіт, вартість яких є меншою **ніж 1,5 млн грн**), замовники можуть використовувати ЕСЗ відповідно до умов, визначених адміністратором ЕСЗ, у тому числі е-каталог для закупівлі **товарів**.

У разі ж здійснення таких закупівель **без використання ЕСЗ замовник обов'язково:**

- дотримується принципів здійснення публічних закупівель, визначених *Законом України «Про публічні закупівлі» від 25.12.2015 № 922-VIII* (далі — *Закон № 922*);
- **вносить інформацію про таку закупівлю до річного плану;**
- **оприлюднює** відповідно до п. 3⁸ *розд. X «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 922 в ЕСЗ звіт про договір про закупівлю, укладений без використання електронної системи закупівель*. Тобто щодо договорів понад 50 тис. грн також **не пізніше ніж через 10 робочих днів з дня укладення такого договору**.

У разі здійснення закупівлі, вартість якої є **меншою ніж 50 тис. грн**, без використання ЕСЗ замовник **НЕ оприлюднює в ЕСЗ звіт про договір** про закупівлю, укладений без використання ЕСЗ (п. 11 *Особливостей № 1178*).

Таким чином, щодо закупівель до 50 тис. грн в ЕСЗ оприлюднюється тільки річний план. Ні договір, ні додатки, ні звіт про укладений договір без використання ЕСЗ чи звіт про виконання договору для закупівель до 50 тис. грн не оприлюднюються взагалі.

Людмила Линник, юрист газети

Виготовлення ПКД: як здійснити закупівлю?

Заклад вищої освіти планує виготовлення проектно-кошторисної документації на окремі корпуси закладу та гуртожитку. Як здійснити закупівлю?

Згідно з п. 27 ч. 1 ст. 1 *Закону України «Про публічні закупівлі» від 25.12.2015 № 922-VIII* (далі — *Закон № 922*) розроблення проектної документації (далі — ПКД) на об'єкти будівництва відносяться до поняття «**роботи**».

Так само відповідно до п. 4 *Порядку визначення предмета закупівель, затвердженого наказом Міністерства економічного розвитку від 15.04.2020 № 708* (далі — *Порядок № 708*) визначення предмета закупівлі робіт здійснюється замовником з-поміж іншого **за об'єктами будівництва**.

Згідно з п. 3.12 ДБН А.2.2-3:2014 «Склад та зміст проектної документації на будівництво» об'єкт будівництва — це будинки, **будівлі**, споруди будь-якого призначення, їх комплекси або частини, лінійні об'єкти інженерно-транспортної інфраструктури.

Проте в розділі 45000000-7 «Будівельні роботи» *Єдиного закупівельного словника, затвердженого наказом Міністерства економічного розвитку від 23.12.2015 № 1749*, **таке поняття, як виготовлення ПКД, відсутнє**. Натомість воно є в розділі 71000000-8 «Архітектурні, будівельні, інженерні та інспекційні **послуги**». Предмет закупівлі за кодом 71240000-2 «Архітектурні, інженерні та планувальні послуги». Таке формулювання збиває з пантелику. Тим паче, що і Міністерство економіки чітких роз'яснень з цього питання не надає.

Однак тут слід вдатись до аналізу. Дійсно, на перший погляд, *Єдиний закупівельний словник* виготовлення ПКД відносить до послуг. Однак зазначений документ складається з основного та додаткового словників. Відповідно до *розд. I Єдиного закупівельного словника* основний словник установлює коди та назви продукції та послуг, що можуть бути предметом закупівель. Додатковий словник установлює коди та описи **призначеності** чи додаткових характеристик продукції та послуг, що уточнюють предмет закупівлі.

І в основному словнику проектування зазначено як послуга, але в додатковому проектування та будівництво зазначені під одним абетково-цифровим кодом ІА01-9 (у секції І «Додаткові характеристики будівництва/робіт» групи А «Характеристики будівництва/робіт».

	<p>Отже, проектування є роботами, однак, незважаючи на це, код предмета закупівлі слід зазначати 71240000-2 «Архітектурні, інженерні та планувальні послуги».</p> <p>Процедуру закупівлі потрібно планувати залежно від вартості кожного предмета закупівлі та можливого застосування винятків, передбачених <i>Особливостями здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг для замовників, передбачених Законом України «Про публічні закупівлі», на період дії правового режиму воєнного стану в Україні та протягом 90 днів з дня його припинення або скасування, затвердженими постановою КМУ від 12.10.2022 № 1178.</i></p> <p style="text-align: right;"> Людмила Линник, юрист газети</p>
Зміни до договору в разі підвищення тарифу на послуги з передачі електроенергії	
<p> Чи можна збільшити суму договору в разі збільшення тарифу на послуги з передачі електричної енергії?</p>	<p>З 19.10.2022 на період дії правового режиму воєнного стану в Україні та протягом 90 днів з дня його припинення або скасування замовники, що зобов'язані здійснювати публічні закупівлі товарів, робіт і послуг відповідно до <i>Закону України «Про публічні закупівлі» від 25.12.2015 № 922-VIII</i>, проводять закупівлі відповідно до <i>Особливостей здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг для замовників, передбачених Законом України «Про публічні закупівлі», на період дії правового режиму воєнного стану в Україні та протягом 90 днів з дня його припинення або скасування, затверджених постановою КМУ від 12.10.2022 № 1178</i> (далі — <i>Особливості № 1178</i>).</p> <p>Згідно з <i>п. 19 Особливостей № 1178</i> істотні умови договору про закупівлю, укладеного відповідно до <i>пп. 10 і 13</i> (крім <i>п.п. 13 п. 13</i>) <i>цих Особливостей</i>, не можуть змінюватися після його підписання до виконання зобов'язань сторонами в повному обсязі, крім випадків, визначених <i>цим пунктом</i>.</p> <p>Своєю чергою <i>п.п. 7 п. 19 Особливостей № 1178</i> передбачено внесення змін у разі зміни встановленого згідно із законодавством органами державної статистики індексу споживчих цін, зміни курсу іноземної валюти, зміни біржових котирувань або показників Platts, ARGUS, регульованих цін (тарифів), нормативів, середньозважених цін на електроенергію на ринку «на добу наперед», що застосовуються в договорі про закупівлю, у разі встановлення в договорі про закупівлю порядку зміни ціни.</p> <p>Тариф на послуги з передачі електричної енергії є регульованим тарифом, що встановлює Національна комісія, яка здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП). Тож, зміна істотних умов договору про закупівлю може здійснюватися в разі його зміни в порядку, що був передбачений проектом договору та договором про закупівлю з урахуванням <i>Особливостей</i>.</p> <p>Крім того, збільшення суми договору про закупівлю після його підписання можливе у випадку, передбаченому <i>п.п. 7 п. 19 Особливостей № 1178</i>, без зміни обсягу закупівлі. Про це йдеться, зокрема, у відповіді Мінекономіки на запит 208/2023 на офіційному вебсайті Мінекономіки в розділі «Консультації з питань публічних закупівель».</p> <p style="text-align: right;"> Людмила Линник, юрист газети</p>
Оренда приміщення в ЗЗСО для занять танцями: можна чи ні?	
<p> Чи можна передати приміщення одного з класів чи спортзалу закладу загальної середньої освіти в оренду для залучення дітей до занять з хореографії (танців)?</p>	<p><i>Частиною 4 ст. 80 Закону України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII</i> (далі — <i>Закон про освіту</i>) встановлено, що об'єкти та майно державних і комунальних закладів освіти не підлягають приватизації чи використанню не за освітнім призначенням, крім надання в оренду з метою надання послуг, які не можуть бути забезпечені безпосередньо закладами освіти, пов'язаних із забезпеченням освітнього процесу або обслуговуванням учасників освітнього процесу, з урахуванням визначення органом управління можливості користування державним нерухомим майном відповідно до законодавства. Своєю чергою <i>Закон України «Про оренду державного та комунального майна» від 03.10.2019 № 157-IX</i> передбачає, що об'єктом оренди може бути майно, що не підлягає приватизації, але воно може бути передано в оренду без права викупу орендарем та передачі в суборенду.</p> <p><i>Порядок передачі в оренду державного та комунального майна, затверджений постановою КМУ від 03.06.2020 № 483</i> (далі — <i>Порядок № 483</i>), вимагає в переліку відповідного типу, а в подальшому і в оголошенні та договорі оренди зазначати цільове призначення майна, що підлягає передачі в оренду, у разі, якщо таке майно не може використовуватись за будь-яким призначенням відповідно до <i>п. 29 Порядку № 483</i>.</p>

	<p>Водночас відповідно до абз. 3, 4 п. 29 Порядку № 483 не можуть бути використані за будь-яким цільовим призначенням, зокрема, такі об'єкти оренди, як майно закладів освіти та об'єкти соціально-культурного призначення (майно закладів культури, фізичної культури і спорту).</p> <p>Такі об'єкти оренди можуть використовуватися лише для розміщення відповідних закладів або лише із збереженням профілю діяльності за конкретним цільовим призначенням, встановленим рішенням відповідного представницького органу місцевого самоврядування, крім випадків, що передбачають використання частини такого майна з метою надання послуг, які не можуть бути забезпечені безпосередньо такими закладами, пов'язаних із забезпеченням чи обслуговуванням діяльності таких закладів, їх працівників та відвідувачів. Зазначені об'єкти можуть також використовуватися для проведення науково-практичних, культурних, мистецьких, громадських, суспільних та політичних заходів (абз. 8 п. 29 Порядку № 483).</p> <p>Відповідно до ч. 2 ст. 3 Закону про освіту система загальної середньої освіти функціонує в тому числі з метою всєбічного розвитку, навчання, виховання, виявлення обдарувань, соціалізації особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і здобуття освіти упродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності, дбайливого ставлення до родини, своєї країни, довкілля, спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству. І <i>Типові освітні програми ЗЗСО</i> (див. на вебсайті МОН за посиланням https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/tipovi-osvitni-programi-dlya-2-11-klasiv), наприклад, передбачають, що варіативна складова навчальних планів використовується в тому числі на запровадження факультативів, курсів за вибором, що розширюють обрану закладом освіти спеціалізацію, чи світоглядного спрямування (етика, риторика, рідний край, хореографія тощо).</p> <p>Тож організація хореографічних занять у ЗЗСО може бути складовою навчального процесу. І якщо сам заклад не може її забезпечити, то, на нашу думку, може передати для цих цілей в оренду приміщення.</p> <p style="text-align: right;"> Людмила Линник, юрист газети</p>
--	--

Продовження декрету сумісниці після 01.01.2023: чи оплачувати?

<p> Працівниця працює в установі за основним місцем роботи та за внутрішнім сумісництвом. З 19 грудня 2022 року по 23 квітня 2023 року їй відкрито електронний листок непрацездатності (ЕЛН) у зв'язку з вагітністю та пологами. На той момент лікарняний оплачено за обома посадами. Наразі з 24 квітня даній працівниці відкрито ЕЛН на продовження відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами ще на 14 к.дн. Чи оплачувати такий ЕЛН за сумісництвом?</p>	<p>У разі багатоплідних пологів або ускладнень під час пологів жінці продовжують відпустку у зв'язку з вагітністю та пологами на 14 к.дн. Лікар сформує медичний висновок, на підставі якого створиться ЕЛН з відповідною причиною, який буде продовженням попереднього ЕЛН з причиною непрацездатності «Вагітність та пологи». Тобто йдеться не про новий страховий випадок, а про продовження попереднього (первинного) страхового випадку. Оскільки первинний страховий випадок настав до 01.01.2023, то необхідно керуватися нормами <i>Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 23.09.1999 № 1105-XIV</i> у редакції, що діяла до 01.01.2023. Із цим погоджуються і фахівці ПФУ в листі від 13.04.2023 № 2800-030402-8/20114 (див. с. 7).</p> <p>Нагадаємо, що до 01.01.2023 лікарняні та декретні потрібно було оплачувати за всіма місцями роботи: за основним та за сумісництвами. Тож, незважаючи на те, що продовження декрету припало на період після 01.01.2023, його все одно слід оплачувати за основним місцем роботи та за внутрішнім сумісництвом. Зверніть увагу: рахувати нову середньоденну зарплату не потрібно — 14 к.дн. оплачуємо виходячи із середньоденної зарплати, яка розраховувалася на початок відпусток у зв'язку з вагітністю та пологами.</p> <p>Далі наводимо цитату з листа ПФУ від 13.04.2023 № 2800-030402-8/20114.</p> <p> ЦИТАТА. «<...> Однак для страхових випадків, які настали до 31.12.2022 включно, в питаннях надання страхових виплат за основним місцем роботи та місцем роботи за сумісництвом необхідно керуватися нормами Закону № 1105 в редакції, що діяла до 01.01.2023.</p>
---	--

Так, відповідно до частини першої статті 30 Закону № 1105, 1105 [Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 23.09.1999 № 1105-XIV] в редакції Закону до 01.01.2023, допомога по тимчасовій непрацездатності (включаючи догляд за хворою дитиною), допомога по вагітності та пологах застрахованим особам (у тому числі тим, які здійснюють підприємницьку чи іншу діяльність та одночасно працюють на умовах трудового договору) надається за основним місцем роботи (діяльності) та за сумісництвом (наймом) у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Оскільки страховий випадок (вагітність та пологи) у застрахованої особи настав у 2022 році та продовжується у 2023 році у вигляді додаткових 14 календарних днів відпустки по вагітності та пологах у зв'язку з ускладненням пологів, допомога по вагітності та пологах за додаткові дні відпустки продовжує надаватись як за основним місцем роботи, так і за місцем роботи за сумісництвом».

(витяг з листа ПФУ від 13.04.2023 № 2800-030402-8/20114)

Людмила Балла, експерт газети

ДОКУМЕНТ ДО КОНСУЛЬТАЦІЇ
ПЕНСІЙНИЙ ФОНД УКРАЇНИ

Щодо надання допомоги по вагітності та пологах за місцем роботи за сумісництвом

Лист від 13.04.2023 2800-030402-8/20114

Розглянувши <...> запит <...> щодо надання допомоги по вагітності та пологах за місцем роботи за сумісництвом <...>, Пенсійний фонд України повідомляє.

<...>

Згідно із частиною першою статті 3 Закону України від 23.09.1999 № 1105-XIV «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» (далі — Закон № 1105) страхова виплата у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності застрахованим особам, які працюють на умовах трудового договору (контракту), гіг-контракту, іншого цивільно-правового договору та на інших підставах, передбачених законом, призначається та здійснюється за основним місцем роботи (діяльності).

Допомога по тимчасовій непрацездатності (включаючи догляд за хворою дитиною), допомога по вагітності та пологах застрахованим особам (у тому числі тим, які здійснюють підприємницьку чи іншу діяльність та одночасно працюють на умовах трудового договору) надається за основним місцем роботи (діяльності) або за місцем роботи за сумісництвом (наймом) у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Однак для страхових випадків, які настали до 31.12.2022 включно, в питаннях надання страхових виплат за основним

місцем роботи та місцем роботи за сумісництвом необхідно керуватися нормами Закону № 1105 в редакції, що діяла до 01.01.2023.

Так, відповідно до частини першої статті 30 Закону № 1105, в редакції Закону до 01.01.2023, допомога по тимчасовій непрацездатності (включаючи догляд за хворою дитиною), допомога по вагітності та пологах застрахованим особам (у тому числі тим, які здійснюють підприємницьку чи іншу діяльність та одночасно працюють на умовах трудового договору) надається за основним місцем роботи (діяльності) та за сумісництвом (наймом) у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Оскільки страховий випадок, (вагітність та пологи) у застрахованої особи настав у 2022 році та продовжується у 2023 році у вигляді додаткових 14 календарних днів відпустки по вагітності та пологах у зв'язку з ускладненням пологів, допомога по вагітності та пологах за додаткові дні відпустки продовжує надаватись як за основним місцем роботи, так і за місцем роботи за сумісництвом.

Начальник управління страхових виплат та соціальних послуг Світлана ЗАРУБІНА

Б

 Заклади освіти

ЩОРІЧНІ ВІДПУСТКИ ПРАЦІВНИКІВ (ЗОКРЕМА, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ НА ПРОСТОЇ): МОН ВІДПОВІДАЄ НА ЗАПИТАННЯ

Ольга Вітковська,

головний редактор газети «Бухгалтерія: бюджет»

(коментар до листа МОН від 12.06.2023 № 1/8371-23; документ див. на с. 10)

У розпал відпускної кампанії МОН вирішило відреагувати на численні запити керівників закладів освіти, департаментів (управлін) освіти, видавши коментований *лист*. У ньому приділено увагу, зокрема, порядку надання щорічних відпусток працівникам, **які тривалий час перебувають на простойі**.

Зауважимо, що всі ці питання ми розглядали на сторінках нашої газети «Бухгалтерія: бюджет», тому зараз тільки розставимо акценти.

? Чи може піти в щорічну основну відпустку працівник, який тривалий час перебуває на простойі?

Право на відпустку Так, може. Заборони на надання щорічної основної відпустки в разі тривалого простою в законодавстві **немає** (аргументи на кшталт «та працівник же і так нічого не робить, навіщо йому відпустка», — тільки розмови, адже вони не мають під собою законодавчого підґрунтя). Тому, якщо працівник надасть заяву на надання щорічної основної відпустки або така відпустка в цей час передбачена графіком відпусток, то керівник **повинен надати відпустку**.

Щодо стажу, який дає право на щорічну основну відпустку, то згідно зі *ст. 9 Закону про відпустки*¹ до стажу зараховується час, коли працівник фактично не працював, **але за ним згідно із законодавством зберігалися місце роботи (посада) та зарплата повністю або частково**. А це і є період простою. Отже, перебуваючи на простойі, працівник заробляє собі щорічну основну відпустку. Що і підкреслює МОН у коментованому *листі*.

! **ЗВЕРНІТЬ УВАГУ!** Згідно з *абз. 3 ч. 1 ст. 12 Закону № 2136*² у період дії воєнного стану роботодавець **може відмовити працівнику в наданні невикористаних днів щорічної відпустки**.

Тобто, керуючись власним судженням, керівник може відмовити працівнику в наданні невикористаних днів щорічної відпустки (основної та додаткової). Водночас **не уточнено, про які невикористані дні відпустки йдеться**. І тут є дві думки.

Перша: невикористаними є дні відпустки **за минулі робочі періоди**. Тобто дні стають невикористаними, якщо закінчився робочий рік, за який належить відпустка. Цієї думки дотримується і фахівець Мінекономіки (див. газету «Зарплата та кадрова справа», № 14/2022). Отже, керівник **може відмовити тільки в щорічній основній відпустці за минулі роки**. А от в наданні щорічної основної відпустки та додаткових відпусток **за поточний рік — ні**.

Друга: невикористаними є дні щорічних відпусток — як за минулі роки, так і зароблених за поточний рік.

Звісно, якої думки дотримуватися, — вирішувати вам. Але нам ближче думка фахівця Мінекономіки. Крім того, який сенс накопичувати працівникам невикористані дні відпусток? Хай використовують, адже якщо згодом дійде справа до звільнення, то розраховатися з працівником буде складніше (враховуючи, що треба буде знайти відповідні кошти на виплату компенсації за дні невикористаних відпусток, які накопичилися).

Продовження простою За наказом керівника простій переривається і працівникам надається щорічна основна відпустка. Після її закінчення, якщо підстави для запровадження простою не зникли, працівникам знову оформлюють простій.

? Як розрахувати відпускні, якщо в розрахунковому періоді — простій?

Нагадуємо, що це питання ми детально та на прикладах розглянули в газеті «Бухгалтерія: бюджет», № 21/2023, с. 14.

¹ Закон України «Про відпустки» від 15.11.1996 № 504/96-ВР.

² Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15.03.2022 № 2136-ІХ.

Загалом в коментованому листі МОН зупинилося на головному при обчисленні відпускних. Але хочемо зробити декілька зауважень:

- **по-перше**, МОН каже: «Працівникам, які були на простой менше року (до прикладу, 8 місяців), розрахунковий період для обчислення середньої заробітної плати для оплати часу відпусток буде фактично відпрацьований за ці 12 місяців період — 4 місяці». Але це некоректні формулювання. Якщо працівник перебуває в трудових відносинах більше року, то розрахунковий період **буде 12 к. м. перед наданням відпустки**. Просто період простою (та його оплата) **викидається** з розрахунку (якщо є для цього підстави) і обчислення відбувається з тих виплат, що залишилися;
- **по-друге**, МОН каже: «Період простою не враховується в розрахунковий період». Але **це не завжди так!** Згідно з абз. 6 п. 2 Порядку № 100³ час, протягом якого працівники згідно з чинним законодавством не працювали і за ними не зберігався заробіток **або зберігався частково, виключається** з розрахункового періоду при розрахунку середньоденного заробітку. Тобто, якщо простій оплачено **в розмірі 2/3 посадового окладу або іншої оплати, що менше звичайної зарплати працівника**, тоді дійсно його виключають з розрахунку. А якщо простій оплачено в розмірі, наприклад, середнього заробітку, то підстав виключати період простою та його оплату **немає**.

Тому пропонуємо все ж таки ознайомитися з матеріалом, наведеним у газеті «Бухгалтерія: бюджет», № 21/2023, с. 14.

? **Працівнику, який тривалий час перебував на простой, надається щорічна основна відпустка. А чи виплачувати матеріальну допомогу?**

Педагогічні працівники Педагогічним та науково-педагогічним працівникам у разі виходу в щорічну основну відпустку **гарантована виплата допомоги на оздоровлення**. Отже вони мають отримати допомогу, що і підкреслює МОН у коментованому листі, навіть якщо тривалий час перебували на простой. Нагадаємо, що особливості виплати допомоги на оздоровлення ми розглядали в газеті «Бухгалтерія: бюджет», № 21/2023, с. 31.

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ! Право на обов'язкову виплату допомоги на оздоровлення при виході в щорічну основну відпустку **мають також медичні працівники та бібліотечні працівники**.

Інші працівники Для інших працівників виплата допомоги на оздоровлення у разі виходу у відпустку **не є обов'язковою**. Згідно з абз. 2 п.п. 5 п. 4 наказу № 557⁴ керівникам закладів надано право в межах фонду зарплати, затвердженого в кошторисах доходів і видатків, надавати працівникам матеріальну допомогу, у тому числі на оздоровлення, у сумі не більше ніж один посадовий оклад на рік, окрім матеріальної допомоги на поховання.

Тому рішення про виплату матдопомоги під час виходу у відпустку інших категорій працівників керівник закладу **ухвалює з огляду на наявність коштів**. Причому розмір допомоги може бути будь-яким, головне — **не більше окладу працівника** (якщо працює на неповній зайнятості, наприклад, на 0,5 окладу, то в розмірі фактично зайнятого окладу — 0,5 ставки).

Чи треба обмежувати тривалість щорічної основної відпустки 24 к. дн.?

Дійсно, право на обмеження щорічної основної відпустки 24 к. дн. у керівника є — ч. 1 ст. 12 Закону № 2136. Але:

- **по-перше**, це тільки право, а не обов'язок, що підкреслює МОН у листі. І скористатися ним чи ні, керівник вирішує з огляду на всі обставини, що склалися;
- **по-друге**, обмежити можна тривалість відпустки тільки **за поточний робочий рік**, це прямо сказано в ч. 1 ст. 12 Закону № 2136. Тобто, якщо в працівника є невикористані дні минулих відпусток, він використовує їх без обмежень.

МОН у листі рекомендує не обмежувати тривалість відпустки 24 к. дн. педагогам, адже:

- педагогам у період літніх канікул надається відпустка **повної тривалості**. А якщо відпустка поділена на частини — **в інший канікулярний період** (п. 2, 4 Порядку № 3460⁴);
- доведеться оплачувати роботу в період канікул з розрахунку тарифікації;
- залишаться невикористаними дні відпустки, які доведеться надавати в інший час або компенсувати при звільненні, **а це все додаткове використання коштів**.

3

Порядок обчислення середньої заробітної плати, затверджений постановою КМУ від 08.02.2005 № 100.

4

Наказ МОН «Про впровадження умов оплати праці та затвердження схем тарифних розрядів працівників навчальних закладів, установ освіти та наукових установ» від 26.09.2005 № 557.

4

Порядок надання щорічної основної відпустки тривалістю до 56 календарних днів керівним працівникам навчальних закладів та установ освіти, навчальних (педагогічних) частин (підрозділів) інших установ і закладів, педагогічним, науково-педагогічним працівникам та науковим працівникам, затверджений постановою КМУ від 14.04.1997 р. № 346

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ! Зараз багато питань щодо того, чи може працівник використати 24 к. дн. відпустки за відповідний робочий рік, а за решту отримати компенсацію. Річ у тім, що норми *ст. 12 Закону № 2136* побудовані нечітко. Але, якщо читати їх по-справді, то можна зробити висновок: у разі обмеження керівником тривалості щорічної основної відпустки 24 к. дн. невикористані дні **мають бути надані після закінчення воєнного стану або компенсовані під час звільнення працівника. Іншої альтернативи немає.** Це підкреслює і МОН у коментованому листі.

А якщо керівник не обмежує тривалість щорічної основної відпустки працівника, а сам працівник хоче використати 24 к. дн. за відповідний робочий рік, а за решту взяти компенсацію? Знову ж таки норму *ст. 12 Закону*

№ 2136 можна читати по-різному. Нам вважається безпечним все ж таки:

- педагогічним та науково-педагогічним працівникам надавати відпустки **повної тривалості**. Адже надання компенсації за невикористані дні щорічної основної відпустки за поточний робочий рік призведе до додаткового витрачання коштів;
- якщо є необхідність у використанні відпустки неповної тривалості, то не виплачувати компенсацію за решту днів, а надати працівникам невикористані дні в інший канікулярний період чи в разі звільнення. І хоча Мінекономіки в *листі від 03.05.2023 № 4706-05/20086-09* (див. газету «Зарплата та кадрова справа», № 11/2023, с. 4) **не проти виплати компенсації в період роботи**, але мати справу з перевіряльниками саме вам. Якщо вийде відстояти таку позицію, то можете дотримуватися її.

ДОКУМЕНТ, ЩО КОМЕНТУЄТЬСЯ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Про право на щорічну основну відпустку працівників, які під час дії воєнного стану тривалий час перебувають на простой, та нарахування відпускних

Лист від 12.06.2023 № 1/8371-23

До Міністерства освіти і науки України звертаються керівники закладів освіти, департаментів (управлінь) освіти виконавчих органів місцевих рад щодо роз'яснення стосовно права на щорічну основну відпустку працівників, які під час дії воєнного стану тривалий час (більше року або менше року) знаходяться на простой, на виплату допомоги на оздоровлення та нарахування відпускних у таких випадках.

Право на відпустку

Умови надання щорічних основних відпусток регулює Закон України «Про відпустки». Відповідно до частини першої статті 9 Закону України «Про відпустки» до стажу роботи, що дає право на щорічну основну відпустку, зараховуються, зокрема: час фактичної роботи (в тому числі на умовах неповного робочого часу) протягом робочого року, за який надається відпустка; а також час, коли працівник фактично не працював, але за ним згідно із законодавством зберігалися місце роботи (посада) та заробітна плата повністю **або частково** (у тому числі час оплаченого вимушеного прогулу, спричиненого незаконним звільненням або переведенням на іншу роботу), крім випадків, коли за працівниками, призваними на строкову військову службу, військову

службу за призовом осіб офіцерського складу, військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період, військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період або прийнятими на військову службу за контрактом, у тому числі шляхом укладення нового контракту на проходження військової служби, під час дії особливого періоду на строк до його закінчення або до дня фактичного звільнення зберігалися місце роботи і посада на підприємстві на час призову.

Нагадуємо, що відповідно до статті 34 Кодексу законів про працю України простій — це зупинення роботи, викликане відсутністю організаційних або технічних умов, необхідних для виконання роботи, невідвратною силою або іншими обставинами. Оплата часу простою визначена у статті 113 КЗпП, якою передбачено при оплаті часу простою не з вини працівника збереження середнього заробітку або оплата з розрахунку не нижче від двох третин тарифної ставки встановленого працівникові розряду (окладу).

Значаємо, що відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 07.03.2022 № 221 керівники державних органів, підприємств, установ та організацій, що фінансуються або дотуються з бюджету, до припинення чи скасування

воєнного стану в Україні в межах фонду заробітної плати, передбаченого у кошторисі, можуть самостійно визначати розмір оплати часу простою працівників, але не нижче від двох третин тарифної ставки встановленого працівникові тарифного розряду (посадового окладу).

Отже, у разі відсутності організаційних або технічних умов, необхідних для виконання роботи, може бути оголошений простій окремим працівникам, у закладі або його структурних підрозділах з відповідною оплатою за час простою. Тобто, при простой працівники фактично не працюють, але за ними згідно із законодавством зберігається місце роботи (посада) та заробітна плата повністю або частково, отож, періоди простою працівників зараховуються до стажу роботи, що дає право на щорічну основну відпустку.

Нарахування відпускних

Обчислення середньої заробітної плати для оплати часу відпусток здійснюється відповідно до Порядку обчислення середньої заробітної плати, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 08.02.1995 № 100 (далі — Порядок).

Обчислення середньої заробітної плати для оплати часу відпусток або для виплати компенсації за невикористані відпустки проводиться виходячи з виплат за останні 12 календарних місяців роботи, що передують місяцю надання відпустки або виплати компенсації за невикористані відпустки (пункт 2 Порядку).

Відповідно до пункту 3 Порядку при обчисленні середньої заробітної плати враховуються всі суми нарахованої заробітної плати згідно із законодавством та умовами трудового договору, крім визначених у пункті 4 цього Порядку.

При обчисленні середньої заробітної плати для оплати за час відпусток або компенсації за невикористані відпустки, крім виплат, зазначених у пункті 3 Порядку, до фактичного заробітку включаються виплати за час, протягом якого працівнику зберігається середній заробіток (за час попередньої щорічної відпустки, виконання державних і громадських обов'язків, службового відрядження, вимушеного прогулу тощо) та допомога у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю.

Звертаємо увагу, що при обчисленні середньої заробітної плати не враховуються одноразові виплати (компенсація за невикористану відпустку, матеріальна допомога, допомога працівникам, які виходять на пенсію, вихідна допомога тощо), премії за результатами щорічного оцінювання службової діяльності, грошова винагорода за сумлінну працю педагогічних працівників.

У пункті 7 Порядку визначено, що обчислення середньої заробітної плати для оплати часу відпусток або ком-

пенсації за невикористані відпустки проводиться шляхом ділення сумарного заробітку за останні перед наданням відпустки 12 місяців або за фактично відпрацьований період (розрахунковий період) на відповідну кількість календарних днів розрахункового періоду. Із розрахунку виключаються святкові та неробочі дні, встановлені законодавством. Отриманий результат множиться на число календарних днів відпустки.

При цьому слід зазначити, що у зв'язку з воєнним станом в країні відповідно до Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» (Закон № 2136-IX) святкових неробочих днів у період з 24.03.2022 до дня закінчення воєнного стану немає.

Для обчислення оплати за час відпустки працівникам, які знаходилися тривалий час у простой, необхідно користуватися нормами абзаців шостого і сьомого пункту 2 Порядку.

Відповідно до абзацу шостого пункту 2 Порядку час, протягом якого працівник згідно із законодавством не працював і за ним не зберігався заробіток або зберігався частково, виключається з розрахункового періоду. З розрахункового періоду також виключається час, за який відсутні дані про нараховану заробітну плату працівника внаслідок проведення бойових дій під час дії воєнного стану.

Тобто, період простою не враховується в розрахунковий період (останні 12 календарних місяців роботи, що передують місяцю надання відпустки). Отже, працівникам, які були на простой менше року (до прикладу, 8 місяців), розрахунковий період для обчислення середньої заробітної плати для оплати часу відпусток буде фактично відпрацьований за ці 12 місяців період — 4 місяці. Розрахунок у цьому випадку здійснюється, як зазначено у пункті 7 Порядку.

Якщо у працівника відсутній розрахунковий період (тобто працівник був на простой 12 і більше місяців), то середня заробітна плата обчислюється відповідно до абзаців третього–п'ятого пункту 4 цього Порядку.

Відповідно до абзаців третього–п'ятого пункту 4 Порядку:

«Якщо в розрахунковому періоді у працівника не було заробітної плати, розрахунки проводяться з установлених йому в трудовому договорі тарифної ставки, посадового (місячного) окладу.

Якщо розмір посадового окладу є меншим від передбаченого законодавством розміру мінімальної заробітної плати, середня заробітна плата розраховується з установленого розміру мінімальної заробітної плати на час розрахунку. У разі укладення трудового договору на умовах

неповного робочого часу розрахунок проводиться з розміру мінімальної заробітної плати, обчисленого пропорційно до умов укладеного трудового договору.

Якщо розрахунок середньої заробітної плати обчислюється виходячи з посадового окладу чи мінімальної заробітної плати, то її нарахування здійснюється шляхом множення посадового окладу чи мінімальної заробітної плати на кількість місяців розрахункового періоду».

Отже, працівникам, які були на простой 12 і більше місяців, у яких відсутній розрахунковий період, для розрахунку беремо місячний заробіток у розмірі посадового окладу (ставки) працівника або в розмірі мінімальної заробітної плати, якщо розмір посадового окладу є меншим від передбаченого законодавством розміру мінімальної заробітної плати.

Виплата допомоги на оздоровлення

Виплата допомоги на оздоровлення у розмірі місячного посадового окладу (ставки заробітної плати) при наданні щорічної відпустки є гарантованою виплатою педагогічним та науково-педагогічним працівникам відповідно до статті 57 Закону України «Про освіту».

Така виплата здійснюється згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 31.01.2001 № 78 і поширюється на педагогічних і науково-педагогічних працівників, перелік посад яких затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 14.06.2000 № 963.

Зауважуємо, що ця виплата при наданні щорічної основної відпустки в обов'язковому порядку виплачується педагогічним та науково-педагогічним працівникам лише за основним місцем роботи і в розмірі посадового окладу (із підвищенням) незалежно від навантаження (роз'яснення Міністерства освіти і науки України спільно з ЦК Профспілки працівників освіти і науки України в листі від 11.06.2001 № 1-9/223, № 02-8/267).

Тривалість щорічної відпустки в умовах воєнного стану

Нагадаємо, що відповідно до статті 12 Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» (далі — Закон № 2136-IX) у період дії воєнного стану надання працівнику щорічної основної відпустки за рішенням роботодавця може бути обмежено тривалістю 24 календарні дні за поточний робочий рік.

Якщо тривалість щорічної основної відпустки працівника становить більше 24 календарних днів, надання невикористаних у період дії воєнного стану днів такої відпустки

переноситься на період після припинення або скасування воєнного стану.

У період дії воєнного стану роботодавець може відмовити працівнику у наданні невикористаних днів щорічної відпустки. Норми частини сьомої статті 79, частини п'ятої статті 80 Кодексу законів про працю України та частини п'ятої статті 11, частини другої статті 12 Закону України «Про відпустки» у період дії воєнного стану не застосовуються.

У разі звільнення працівника у період дії воєнного стану йому виплачується грошова компенсація відповідно до статті 24 Закону України «Про відпустки».

Тобто, Законом № 2136-IX передбачається право, а не обов'язок роботодавця обмежити тривалість щорічної основної відпустки працівника у період дії воєнного стану 24 календарними днями. Отже, зазначена норма дозволяє роботодавцям у період дії воєнного стану надавати педагогічним та науково-педагогічним працівникам щорічні основні відпустки повної тривалості.

Зауважуємо, що Законом № 2136-IX, у разі обмеження тривалості щорічної основної відпустки у період дії воєнного стану, не скасовано право педагогічних та науково-педагогічних працівників на отримання оплачуваної щорічної відпустки повної тривалості, і невикористані дні мають бути надані (компенсовані) після закінчення воєнного стану або при звільненні працівника.

Водночас зазначаємо, що відповідно до статті 10 Закону України «Про відпустки» керівним, педагогічним, науковим, науково-педагогічним працівникам, спеціалістам закладів освіти щорічні відпустки повної тривалості у перший та наступні робочі роки надаються у період літніх канікул незалежно від часу прийняття їх на роботу.

За час роботи в період канікул оплата праці педагогічних працівників та інших працівників, яким дозволяється вести викладацьку роботу або заняття з гуртківцями в тій же установі, провадиться з розрахунку заробітної плати, встановленої при тарифікації, що передувала початку канікул (пункт 71 Інструкції про порядок обчислення заробітної плати працівників освіти, затвердженої наказом Міністерства освіти України від 15.04.1993 № 102).

Отже, вважаємо недоцільним обмежувати тривалість щорічної відпустки педагогічних та науково-педагогічних працівників, оскільки це потребуватиме необхідності збільшення річного фонду заробітної плати на більше ніж місячний обсяг для виплати компенсації.

Заступник Міністра Світлана ДАНИЛЕНКО

Б

✍ Трудові відносини

ПРАЦІВНИЦЯ НАРОДЖУЄ ЗА КОРДОНОМ: ЯК НАДАТИ ВІДПУСТКУ У ЗВ'ЯЗКУ З ВАГІТНІСТЮ ТА ПОЛОГАМИ І ВІДПУСТКУ ДЛЯ ДОГЛЯДУ ЗА ДИТИНОЮ?

Людмила Линник,
юрист газети «Бухгалтерія: бюджет»

(коментар до листів Мінекономіки від 24.03.2023 № 4706-05/12884-09 та від 08.06.2023 № 4706-05/27237-09; документи див. на с. 15)

Повномасштабне вторгнення РФ на територію суверенної України зруйнувало спокійне життя українців. Чимало жінок, рятуєчись від бойових дій, опинились за кордоном, а ще гірше — на тимчасово окупованих територіях (далі — ТОТ). Тим часом життя триває: люди закохуються, народжують дітей. А як бути роботодавцю в разі, коли працівниця народила за кордоном чи на ТОТ та просить надати відпустку для догляду за дитиною до трьох років? Це питання роз'яснило Мінекономіки в листі, що коментується. Далі розглянемо про все по черзі.

Відпустка у зв'язку з вагітністю та пологами Одразу зазначимо, що питання надання відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами Мінекономіки в коментованому листі не розглядало. Однак логічно, що відпустці для догляду за дитиною до трьох років передує цей вид відпустки. Звісно, крім випадків, якщо працівниця виїжджала з країни, вже перебуваючи в такій відпустці чи встигла отримати лікарняний із вагітності та пологів до окупації відповідної території.

І в даному разі маємо рекомендації МОЗ, оприлюднені на його офіційному вебсайті¹.

Як повідомляє міністерство, з 30-го тижня вагітності жінка має право на **формування листка непрацездатності, перебуваючи за кордоном** і обліковуючись в Україні. Зокрема, відповідно до п. 10 Порядку № 1066² на період дії воєнного стану та протягом трьох місяців з дня його припинення або скасування медичний висновок зі встановленою відміткою про тимчасову непрацездатність, що виникла за кордоном, може формуватися лікарем на підставі медичних записів, які внесені таким лікарем відповідно до виданих за кордоном медичних документів (їх копій), що підтверджують тимчасову непрацездатність, за категоріями: «Захворювання або травма

загального характеру», «Догляд за хворою дитиною», «Вагітність та пологи», «Ортопедичне протезування». Медичні документи або їх копії можуть бути надіслані поштою або надані лікарю за допомогою технічних засобів електронних комунікацій (електронна пошта, мобільні застосунки, соціальні мережі тощо).

Відтак, перебуваючи за кордоном, жінка може отримати лікарняний у зв'язку з вагітністю та пологами в Україні. А, відповідно, і звернутись із заявою до роботодавця про надання їй відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами відповідно до ст. 17 Закону про відпустки³. Зазначимо, що заяву можна надіслати електронною поштою або месенджером (вайбер, ватсап, телеграм). Своєю чергою для роботодавця в такому разі теж не виникає складнощів.

Трохи інша ситуація з **працівницею на ТОТ**. Якщо вона перебуває на обліку в медичному закладі, що розташований на ТОТ і продовжує працювати згідно з українським законодавством та підпорядковується владі України та відповідній військовій адміністрації, то з лікарняним теж не мають проблем ні працівниця, ні ПФУ, ні роботодавець.

Інша річ, коли на території не лишилось закладу, підпорядкованого Україні, і працюють лише заклади країни-окупанта чи квазіутворень. З одного боку, жінка — працівниця національного роботодавця і має відповідні права та гарантії. З іншого — чи визнає Україна такі документи? Відповіді на це питання, на жаль, у листах, що коментуються, немає.

Відпустка для догляду за дитиною до трьох років Відповідно до ч. 1 ст. 18 Закону про відпустки після закінчення відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами, за бажанням матері або батька дитини, одному з них надається відпустка для догляду за дитиною до досягнення нею трьох років (далі — відпустка для догляду).

¹ <https://moz.gov.ua/article/news/dlja-vidkrittja-likarnjanogo-distancijno-vagitnim-ukrainkam-za-kordonom-ne-potribno-perebuvati-na-obliku-v-ukraini>

² Порядок формування медичних висновків про тимчасову непрацездатність в Реєстрі медичних висновків в електронній системі охорони здоров'я, затверджений наказом МОЗ від 01.06.2021 № 1066.

³ Закон України «Про відпустки» від 15.11.1996 № 504/96-ВР.

Ця відпустка може бути використана повністю або частково в межах встановленого строку також **бабою, дідом чи іншими родичами, які фактично доглядають за дитиною**, або особою, що усиновила чи взяла під опіку дитину, одним із прийомних батьків чи батьків-вихователів (ч. 3 ст. 18 Закону про відпустки).

Порядок надання матері дитини або іншим особам, які фактично доглядатимуть за дитиною, відпустки для догляду встановлено ст. 181 Кодексу законів про працю України від 10.12.1971 та ст. 18, 20 Закону про відпустки.

Так, мати дитини або особа, яка фактично доглядає за дитиною, має подати:

- **письмову заяву** про надання відпустки;
- **копію свідоцтва про народження дитини** (для підтвердження віку дитини).

На підставі цих документів роботодавець видає наказ (розпорядження) про надання відпустки для догляду. Під час оформлення відпустки іншими родичами фактично знадобиться більший пакет документів (детальніше див. у газеті «Бухгалтерія: бюджет», № 35/2017, с. 35). Однак що робити в разі перебування жінки **за кордоном чи на ТОТ?**

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ! Як зазначає Мінекономіки в обох *листах*, що коментуються, **законодавством не визначено переліку документів, які працівник/працівниця має подати до заяви про надання відпустки для догляду, та вважає, що це може бути будь-який документ, в якому з достатньою достовірністю підтверджується факт народження дитини**. Причому рішення про надання зазначеної соціальної відпустки ухвалюється роботодавцем з урахуванням наданих документів.

Зважаючи на це, саме роботодавець має надати оцінку таким документам та за результатами їх розгляду ухвалити відповідне рішення. Що ж це можуть бути за документи?

У даній ситуації, як і з пологовим лікарняним, **жінкам, що перебувають за кордоном, простіше**. Відповідно до ч. 2 ст. 4 Закону № 2398⁴ державну реєстрацію актів цивільного стану громадян України, які проживають або тимчасово перебувають за кордоном, **проводять дипломатичні представництва і консульські установи України**. Таким чином, за реєстрацією дитини батьки можуть звернутись у консульство чи дипломатичне представництво України в країні перебування та подати роботодавцю відповідний до-

кумент. Ознайомитися з переліком дипломатичних установ України у світі можна на сайті МЗС⁵.

Якщо народження дитини зареєстроване компетентними органами іноземної держави перебування батьків та дитини, то свідоцтво про народження дитини, за умови належного засвідчення (апостиль, консульська легалізація відповідно до *Інструкції № 113*⁶ тощо), є дійсним на території України.

Отже всі перелічені документи, які працівниця з роботодавцем разом із заявою про відпустку надасть за домовленістю із роботодавцем у будь-який зручний спосіб (пошта звичайна, перевізником, засобами електронного зв'язку), будуть підставою для прийняття роботодавцем рішення про надання такої відпустки.

Якщо документ не засвідчено належним чином, батькам доведеться звертатись до органів РАЦС після повернення в Україну.

А от як бути з документами на дитину, **народжену на ТОТ?** Ці території лишаються територіями України. Однак доступ до державних реєстрів на таких територіях закритий. Тож навряд органи РАЦС там нормально функціонують. Чи є якась процедура в цьому разі, чи можлива реєстрація в «Дії» у такій ситуації та чи визнає Україна свідоцтва, видані квазіутвореннями на ТОТ?

Як зазначає Мінекономіки в *листі від 08.06.2023 № 4706-05/27237-09* (див. с. 15) з посиланням на норми ст. 9 Закону № 1207⁷, будь-які органи, їх посадові та службові особи на тимчасово окупованій території та їх діяльність вважаються незаконними, якщо ці органи або особи створені, обрані чи призначені в порядку, не передбаченому законом.

Будь-який акт (рішення, документ), виданий органами та/або особами, є недійсним і не створює правових наслідків, **крім документів, що підтверджують факт народження, смерті, реєстрації (розірвання) шлюбу особи на тимчасово окупованій території**, які додаються до заяви про державну реєстрацію відповідного акта цивільного стану.

Із зазначеного випливає, що документ про народження дитини, виданий органами, що функціонують на ТОТ, може бути прийнятий роботодавцем для надання відпустки працівниці, яка продовжує перебувати у трудових відносинах із ним. І після звільнення відповідних територій чи переміщення працівниці на території, підконтрольні Україні, вона має провести реєстрацію дитини в органах РАЦС.

4

Закон України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» від 01.07.2010 № 2398-VI.

5

<https://mfa.gov.ua/diplomaticzni-ustanovi/inozemni-diplomaticzni-ustanovi-v-ukrayini>

6

Інструкція про порядок консульської легалізації офіційних документів в Україні і за кордоном, затверджена наказом МЗС від 04.06.2002 № 113.

7

Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян на тимчасово окупованій території України» від 15.04.2014 № 1207-VII.

ДОКУМЕНТИ, ЩО КОМЕНТУЮТЬСЯ

МІНІСТЕРСТВО ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Щодо надання соціальних відпусток

Лист від 24.03.2023 № 4706-05/12884-09 (витяг)

<...> Відповідно до частини першої статті 18 Закону України від 15.11.1996 № 504/96-ВР «Про відпустки» (далі — Закон № 504) та частини третьої статті 179 Кодексу законів про працю України (зі змінами, що набрали чинності з 09.05.2021) (далі — КЗпП) після закінчення відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами за бажанням матері або батька дитини одному з них надається відпустка для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку.

Згідно з частиною третьою статті 20 Закону № 504 та частиною першою статті 181 КЗпП відпустка для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку надається за заявою матері, батька дитини або осіб, зазначених у частині третій статті 18 Закону № 504, повністю або частково в межах установленого періоду та оформляється наказом (розпорядженням) власника або уповноваженого ним органу.

МІНІСТЕРСТВО ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Щодо надання соціальних відпусток

Лист від 08.06.2023 № 4706-05/27237-09 (витяг)

<...> Відповідно до частини першої статті 18 Закону України від 15.11.1996 № 504/96-ВР «Про відпустки» (далі — Закон № 504) та частини третьої статті 179 Кодексу законів про працю України (зі змінами, що набрали чинності з 09.05.2021) (далі — КЗпП) після закінчення відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами за бажанням матері або батька дитини одному з них надається відпустка для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку.

Згідно з частиною третьою статті 20 Закону № 504 та частиною першою статті 181 КЗпП відпустка для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку надається за заявою матері, батька дитини або осіб, зазначених у частині третій статті 18 Закону № 504, повністю або частково в межах установленого періоду та оформляється наказом (розпорядженням) власника або уповноваженого ним органу.

Ураховуючи зазначене, після закінчення відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами матері дитини один з батьків дитини має право на відпустку для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку.

Законодавством не визначено переліку документів, які працівник/працівниця має подати до заяви про надання відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку.

Тому, на нашу думку, роботодавцю може бути надано будь-який документ, у якому з достатньою достовірністю підтверджується факт народження дитини.

Ураховуючи зазначене, після закінчення відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами матері дитини один з батьків дитини має право на відпустку для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку.

Законодавством не визначено переліку документів, які працівник/працівниця має подати до заяви про надання відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку.

Тому, на нашу думку, роботодавцю може бути надано будь-який документ, у якому з достатньою достовірністю підтверджується факт народження дитини.

Рішення про надання зазначеної соціальної відпустки приймається роботодавцем з урахуванням наданих документів.

<...>

Заступник Міністра економіки України
Тетяна БЕРЕЖНА

Рішення про надання зазначеної соціальної відпустки приймається роботодавцем з урахуванням наданих документів.

Водночас слід зазначити, що відповідно до частин 1–3 статті 9 Закону України від 15.04.2014 № 1207-VII «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» державні органи та органи місцевого самоврядування, утворені відповідно до Конституції та законів України, їх посадові та службові особи на тимчасово окупованій території діють лише на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Будь-які органи, їх посадові та службові особи на тимчасово окупованій території та їх діяльність вважаються незаконними, якщо ці органи або особи створені, обрані чи призначені у порядку, не передбаченому законом.

Будь-який акт (рішення, документ), виданий органами та/або особами, передбаченими частиною другою цієї статті, є недійсним і не створює правових наслідків, крім документів, що підтверджують факт народження, смерті, реєстрації (розірвання) шлюбу особи на тимчасово окупованій території, які додаються до заяви про державну реєстрацію відповідного акта цивільного стану.

<...> для більш детального розгляду питання державної реєстрації факту народження дитини рекомендуємо звернутися до Мін'юсту. <...>

Заступник Міністра економіки України
Тетяна БЕРЕЖНА **B**

Держслужба

ДЕРЖСЛУЖБОВЦЯ ОГОЛОШЕНО БЕЗВІСТИ ВІДСУТНІМ: ЧИ МОЖНА ЙОГО ЗВІЛЬНИТИ?

Людмила Линник,
юрист газети «Бухгалтерія: бюджет»

(коментар до Роз'яснення НАДС «Щодо відсутності підстав для припинення державної служби у разі отримання державним органом сповіщення про те, що державний службовець зник безвісти за особливих обставин» від 03.04.2023 № 164-р/з; документ див. на с. 18)

ПРО ЩО МОВА?

Відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 88 Закону про держслужбу¹ однією з підстав для припинення державної служби у зв'язку з обставинами, що склалися незалежно від волі сторін, є визнання державного службовця безвісно відсутнім чи оголошення його померлим.

ДО ВІДОМА. Порядок визнання фізособи безвісно відсутньою та померлою встановлюється ЦПКУ² (ст. 43 та ст. 46 ЦКУ³).

У мирний час підставою для винесення відповідного наказу (розпорядження) про припинення держслужби залежно від обставин є:

- рішення суду про оголошення особи безвісно відсутньою;

- рішення суду про оголошення особи померлою або свідоцтво про смерть, видане на підставі такого рішення.

Дата видання наказу (розпорядження) може зі зрозумілих причин не збігатися з датою смерті працівника, але дата звільнення повинна збігатися з датою смерті, зазначеною у свідоцтві про смерть, чи з датою загибелі, якщо така зазначена в рішенні про оголошення особи померлою, чи з дати набрання законної сили рішенням суду про оголошення особи померлою або безвісти відсутньою.

Попри те, що така норма лишається в Законі про держслужбу і з'явилась нещодавно в КЗпП⁴ на підставі Закону № 2232⁵, на думку НАДС, її застосування роботодавцем в умовах воєнного стану має бути обережним. Про що і йдеться в коментованому Роз'ясненні. Із чим це пов'язано — розглянемо далі.

ЗНИКНЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ДЕРЖСЛУЖБОВЦЯ

Одразу зазначимо, що роз'яснення НАДС стосується осіб, зниклих безвісти за особливих обставин. Відповідно до ст. 1 Закону № 2505⁶ такими є особи, зниклі безвісти у зв'язку із збройним конфліктом, воєнними діями, тимчасовою окупацією частини території України, надзвичайними ситуаціями природного чи техногенного характеру.

Заява про розшук особи, зниклої безвісти за особливих обставин, подається до відповідного територіального Нацполіції родичем такої особи, представником військового формування, органом державної влади, органом місцевого самоврядування, громадським об'єднанням або будь-якою іншою особою, якій стало відомо про зникнення (ч. 1 ст. 18 Закону № 2505). Відомості про особу заносяться до Єдиного реєстру осіб, зни-

клих безвісти за особливих обставин (далі — Реєстр).

Згідно з ч. 2 та 3 ст. 4 Закону № 2505 особа вважається зниклою безвісти за особливих обставин до моменту припинення її розшуку в порядку, передбаченому цим Законом.

Зокрема, відповідно до ч. 1 ст. 20 Закону № 2505 розшук особи, зниклої безвісти за особливих обставин, припиняється не пізніше ніж через три дні з дня встановлення:

- місця перебування особи, зниклої безвісти за особливих обставин;
- місця поховання чи місцезнаходження останків такої особи з повідомленням про це її близьких родичів та членів сім'ї, а також заявника, якщо заявник не є близьким родичем та членом сім'ї. Про припинення розшуку особи, зни-

1

Закон «Про державну службу» від 10.12.2015 № 889-VIII.

2

Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV.

3

Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV.

4

Кодекс законів про працю України від 10.12.1971

5

Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо оптимізації трудових відносин» від 01.07.2022 № 2232-IX.

6

Закон України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» від 12.07.2018 № 2505-VIII.

клої безвісти за особливих обставин, невідкладно робиться відмітка в Реєстрі.

Надання особі статусу зниклої безвісти за особливих обставин відповідно до *Закону № 2505* не позбавляє її родичів або інших осіб права звернення до суду із заявою про визнання такої особи безвісно відсутньою чи оголошення її померлою в порядку, передбаченому законодавством.

ДО ВІДОМА. Рішення суду про визнання особи безвісно відсутньою не є підставою для припинення її розшуку (ч. 2 ст. 20 *Закону № 2505*). Крім того, ч. 1 ст. 9 *Закону № 2505* окремо встановлено, що за особою, уповноваженою на виконання функцій держави (якими і є держслужбовці), яка зникла безвісти за особливих обставин, **зберігаються місце роботи, займана посада та середній заробіток** на підприємстві, в установі, організації, незалежно від підпорядкування, але не більш як **до моменту оголошення такої особи померлою** в порядку, встановленому законодавством.

Враховуючи зазначене, на думку НАДС, внесення особи до Реєстру чи винесення рішення про визнання особи безвісти зни-

жують **в умовах воєнного стану не є підставою для припинення держслужби та звільнення відповідного держслужбовця**. І лише рішення суду про оголошення особи померлою буде, виходить, підставою для застосування п. 4 ч. 1 ст. 88 *Закону про держслужбу*.

Дата звільнення держслужбовця в наказі (розпорядженні) у такому разі збігатиметься з датою загибелі, якщо така зазначена в рішенні про оголошення особи померлою, чи з датою набрання законної сили рішенням суду про оголошення особи померлою.

Додатково нагадаємо, що за приписами ч. 3 ст. 5 *Закону про держслужбу* дія норм законодавства про працю поширюється на держслужбовців у частині відносин, не врегульованих цим *Законом*. Частиною 6 ст. 83 *КЗпП* передбачено, що в разі смерті працівника **грошова компенсація** за не використані ним дні щорічних відпусток, а також додаткової відпустки працівникам, які мають дітей або повнолітню дитину — особу з інвалідністю з дитинства підгрупи А I групи, що не була одержана за життя, **виплачується членам сім'ї такого працівника, а в разі їх відсутності — входить до складу спадщини**. Оскільки *Законом про держслужбу* таких особливостей не враховано, то застосовувати слід саме *КЗпП*.

ЗНИКНЕННЯ ДЕРЖСЛУЖБОВЦЯ ПІД ЧАС ПРОХОДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ

Окремо в коментованому *Роз'ясненні* акцентовано увагу на держслужбовцях, що зникли безвісти під час проходження військової служби.

Так, відповідно до ч. 2 ст. 9 *Закону № 2505* особам, які зникли безвісти за особливих обставин **під час проходження військової служби**, надаються гарантії, передбачені *Законом № 2011* та іншими актами законодавства України.

Своєю чергою, згідно з нормами ч. 2 ст. 39 *Закону № 2011* громадяни України, призвані на строкову військову службу, військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період, або прийняті на військову службу за контрактом у разі виникнення кризової ситуації, що загрожує національній безпеці, оголошення рішення про проведення мобілізації та (або) введення воєнного стану, **користуються гарантіями, передбаченими ч. 3 ст. 119 *КЗпП***.

Відповідно до ч. 3 ст. 119 *КЗпП* за працівниками, призваними на строкову військову службу, військову службу за призовом осіб офіцерського складу, військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період, військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період або прийнятими на військову службу за контрактом, у тому числі шляхом укладення нового контракту на проходження військової служби, під час дії особливого періоду на строк до його закінчення або до дня фактичного звільнення **зберігаються місце роботи і посада**.

При цьому гарантії, визначені в даній нормі, зберігаються за працівниками, які під час проходження військової служби отримали поранення (інші ушкодження здоров'я) та перебувають на лікуванні в медичних закладах, а також потрапили в полон або **визнані безвісно відсутніми**, на строк до дня, наступного за днем їх взяття на військовий

7
Закон України «Про соціальний і правовий захист військово-службовців та членів їх сімей» від 20.12.1991 № 2011-XII.

облік у районних (міських) територіальних центрах комплектування та соціальної підтримки, Центральному управлінні або регіональних органах СБУ, відповідному підрозділі Служби зовнішньої розвідки України після їх звільнення з військової служби в разі закінчення ними лікування в медичних закладах незалежно від строку лікування, повернення з полону, появи їх після визнання безві-

сно відсутніми або до дня оголошення судом їх померлими.

Тож і в даному випадку, на думку НАДС, отримання сповіщення держорганом про те, що держслужбовець зник безвісти, не є підставою для припинення держслужби та звільнення з посади. Такою підставою, як і в попередньому випадку, **буде рішення про оголошення особи померлою.**

ДОКУМЕНТ, ЩО КОМЕНТУЄТЬСЯ

НАЦІОНАЛЬНЕ АГЕНТСТВО УКРАЇНИ З ПИТАНЬ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ

Щодо відсутності підстав для припинення державної служби в разі отримання державним органом сповіщення про те, що державний службовець зник безвісти за особливих обставин

Роз'яснення від 03.04.2023 № 164-р/з

Відповідно до пункту 3 частини третьої статті 13 Закону України «Про державну службу» НАДС роз'яснює.

Згідно зі статтею 88 Закону України «Про державну службу» однією з підстав для припинення державної служби у зв'язку з обставинами, що склалися незалежно від волі сторін, є визнання державного службовця безвісно відсутнім чи оголошення його померлим.

Закон України від 12 липня 2018 року № 2505-VIII «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» (далі — Закон № 2505-VIII) визначає правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, та забезпечує правове регулювання суспільних відносин, пов'язаних із набуттям правового статусу осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, з обліком, розшуком та соціальним захистом таких осіб і членів їхніх сімей.

Частиною першою статті 1 Закону № 2505-VIII встановлено, що особа, зникла безвісти за особливих обставин, — це особа, зникла безвісти у зв'язку із збройним конфліктом, воєнними діями, тимчасовою окупацією частини території України, надзвичайними ситуаціями природного чи техногенного характеру.

Згідно з частинами другою та третьою статті 4 Закону № 2505-VIII особа вважається зниклою безвісти за особливих обставин до моменту припинення її розшуку в порядку, передбаченому цим Законом.

Надання особі статусу зниклої безвісти за особливих обставин відповідно до Закону № 2505-VIII не позбавляє її родичів або інших осіб права звернення до суду із заявою про визнання такої особи безвісно відсутньою чи оголошення її померлою у порядку, передбаченому законодавством.

Відповідно до статті 9 Закону № 2505-VIII за особою, уповноваженою на виконання функцій держави, яка зникла безвісти за особливих обставин, зберігаються місце роботи, займана посада та середній заробіток на підприємстві, в установі, організації, незалежно від підпорядкування, але

не більш як до моменту оголошення такої особи померлою в порядку, встановленому законодавством.

Особам, які зникли безвісти за особливих обставин під час проходження військової служби, надаються гарантії, передбачені Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» та іншими актами законодавства України.

Виплати в межах середнього заробітку у випадках, передбачених цією статтею, здійснюються за рахунок коштів державного бюджету в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Разом з тим статтею 43 Цивільного кодексу України визначено, що фізична особа може бути визнана судом безвісно відсутньою, якщо протягом одного року в місці її постійного проживання немає відомостей про місце її перебування.

Порядок визнання фізичної особи безвісно відсутньою встановлюється Цивільним процесуальним кодексом України.

Згідно зі статтею 308 Цивільного процесуального кодексу України суд розглядає справу за участю заявника, свідків, зазначених у заяві, та осіб, яких сам суд визнає за потрібне допитати, і ухвалює рішення про визнання фізичної особи безвісно відсутньою або про оголошення її померлою.

Згідно із частиною другою статті 39 Закону України від 25 березня 1992 року № 2232-XII «Про військовий обов'язок і військову службу» громадяни України, призвані на строкову військову службу, військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період, або прийняті на військову службу за контрактом у разі виникнення кризової ситуації, що загрожує національній безпеці, оголошення рішення про проведення мобілізації та (або) введення воєнного стану, користуються гарантіями, передбаченими частиною третьою статті 119 Кодексу законів про працю України.

Відповідно до статті 119 Кодексу законів про працю України на час виконання державних або громадських обов'язків, якщо за чинним законодавством України ці обов'язки можуть здійснюватись у робочий час, працівникам гарантується збереження місця роботи (посади) і середнього заробітку.

Працівникам, які залучаються до виконання обов'язків, передбачених законами України «Про військовий обов'язок і військову службу» і «Про альтернативну (невійськову) службу», «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», надаються гарантії та пільги відповідно до цих законів.

За працівниками, призваними на строкову військову службу, військову службу за призовом осіб офіцерського складу, військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період, військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період або прийнятими на військову службу за контрактом, у тому числі шляхом укладення нового контракту на проходження військової служби, під час дії особливого періоду на строк до його закінчення або до дня фактичного звільнення зберігаються місце роботи і посада на підприємстві, в установі, організації, фермерському господарстві, сільськогосподарському виробничому кооперативі незалежно від підпорядкування та форми власності і у фізичних осіб — підприємців, у яких вони працювали на час призову. Таким працівникам здійснюється виплата грошового забезпечення за рахунок коштів Державного бюджету України відповідно до Закону України

«Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей».

Гарантії, визначені у частині третій цієї статті, зберігаються за працівниками, які під час проходження військової служби отримали поранення (інші ушкодження здоров'я) та перебувають на лікуванні у медичних закладах, а також потрапили у полон або визнані безвісно відсутніми, на строк до дня, наступного за днем їх взяття на військовий облік у районних (міських) територіальних центрах комплектування та соціальної підтримки, Центральному управлінні або регіональних органах Служби безпеки України, відповідному підрозділі Служби зовнішньої розвідки України після їх звільнення з військової служби у разі закінчення ними лікування в медичних закладах незалежно від строку лікування, повернення з полону, появи їх після визнання безвісно відсутніми або до дня оголошення судом їх померлими.

Враховуючи викладене, на думку НАДС, отримання сповіщення державним органом про те, що державний службовець безвісті зник, не є підставою для припинення державної служби такому державному службовцю.

Окремо повідомляємо, що роз'яснення міністерств, інших центральних органів виконавчої влади мають лише інформаційний характер і не встановлюють правових норм.

Голова Наталія АЛЮШИНА

Б

 ПДВ

ОРЕНДАР ВЧАСНО НЕ ПОВЕРНУВ МАЙНО: ПОДАТКІВЦІ ВИГАДАЛИ ПДВ-ПОКАРАННЯ ДЛЯ ОРЕНДОДАВЦЯ

Світлана Куртенок,

консультант газети «Бухгалтерія: бюджет», ACCA DipIFR

(коментар до ІПК ДПС України від 07.04.2023 № 842/ІПК/99-00-21-03-02-06; документ див. на с. 22)

У коментованій ІПК розглянута така ситуація: за невиконання орендарем (наймачем) обов'язку щодо повернення орендованого майна після припинення договору оренди (найму) йому відповідно до ст. 785 ЦКУ ¹ нарахована неустойка в розмірі подвійної плати за користування майном за час прострочення.

Податківців попросили роз'яснити питання включення балансоутримувачем державного майна — платником ПДВ до бази оподаткування ПДВ суми такої неустойки.

Орендні моменти Відповідаючи на запитання, контролери перш за все звернулися до положень ЦКУ, які регулюють відносини найму (оренди):

¹
Цивільний кодекс
України від 16.01.2003
№ № 435-IV.

- за договором найму (оренди) наймодавець передає або зобов'язується передати наймачеві майно в користування за плату на певний строк (ст. 759 ЦКУ);
- за користування майном з наймача справляється плата, розмір якої встановлюється договором найму (ст. 762 ЦКУ);
- договір найму укладається на строк, встановлений договором (ст. 763 ЦКУ);
- якщо наймач продовжує користуватися майном після закінчення строку договору найму, то, за відсутності заперечень наймодавця протягом одного місяця, договір вважається поновленим на строк, який був раніше встановлений договором (ст. 764 ЦКУ);
- у разі припинення договору найму наймач зобов'язаний **негайно** повернути наймодавцеві річ у стані, в якому вона була одержана, з урахуванням нормального зносу, або у стані, який було обумовлено в договорі (ч. 1 ст. 785 ЦКУ);
- якщо наймач не виконує обов'язку щодо повернення речі, наймодавець має право вимагати від наймача сплати **неустойки** в розмірі подвійної **плати за найм речі за час прострочення** (ч. 2 ст. 785 ЦКУ).

Зазначимо, що майже аналогічні норми передбачені й спеціальними нормативно-правовими актами щодо оренди державного та комунального майна з відмінністю лише у строках повернення майна з користування.

Так, відповідно до ч. 1 ст. 25 Закону про оренду² в разі припинення договору оренди орендар зобов'язаний протягом трьох робочих днів з дати припинення договору повернути орендоване майно в порядку, **визначеному договором оренди**.

Примірний договір оренди нерухомого або іншого окремого індивідуально визначеного майна, що належить до державної власності (далі — *Примірний договір № 820*), затверджено постановою КМУ від 12.08.2020 № 820. Місцеві ради щодо комунального майна мають можливість затвердити власну форму примірного договору, взявши за основу державний примірний договір.

Відповідно до п. 4.1 *Примірного договору № 820* у разі припинення договору орендар зобов'язаний звільнити протягом **трьох робочих днів** орендоване майно від належних орендарю речей і повернути його **відповідно до акта повернення**. Протягом цього ж строку балансоутримувач зобов'язаний огля-

нути майно і зафіксувати його поточний стан, а також стан розрахунків за договором і за договором про відшкодування витрат балансоутримувача на утримання орендованого майна та надання комунальних послуг орендарю та скласти акт повернення з оренди орендованого майна у трьох оригінальних примірниках і надати підписані балансоутримувачем примірники орендарю (п. 4.2 *Примірного договору № 820*).

Не пізніше ніж **на четвертий робочий день** після припинення договору балансоутримувач зобов'язаний надати орендодавцю примірник підписаного акта повернення з оренди орендованого майна або письмово повідомити орендодавцю про відмову орендаря від підписання акта та/або створення перешкод орендарем у доступі до орендованого майна з метою його огляду, та/або про неповернення підписаних орендарем примірників акта.

Згідно з п. 4.3 *Примірного договору № 820* майно вважається повернутим з оренди **з моменту підписання** балансоутримувачем та орендарем акта повернення з оренди орендованого майна. **Якщо орендар не повертає** майно після отримання від балансоутримувача примірників акта повернення майна, **орендар сплачує до державного бюджету неустойку в розмірі подвійної орендної плати за кожний день користування майном після дати припинення цього договору** (п. 4.4 *Примірного договору № 820*).

ПДВ Податківці розглянули ситуацію в призмі норм ПКУ³ щодо визначення об'єкта оподаткування та бази нарахування ПДВ та дійшли таких висновків.

Висновок 1. Операція з надання послуги щодо оренди майна є об'єктом оподаткування ПДВ згідно з п.п. 14.1.185 та п. 185.1 ПКУ.

Висновок 2. За такою операцією наймодавець зобов'язаний нарахувати податкові зобов'язання (ПЗ) виходячи з бази оподаткування, визначеної п. 188.1 ПКУ.

НАГАДАЄМО. Відповідно до п. 188.1 ПКУ база оподаткування ПДВ операцій з постачання товарів/послуг **визначається виходячи з їх договірної вартості** з урахуванням загальнодержавних податків та зборів. При цьому база оподаткування не може бути меншою за «мін-базу», якою щодо самостійно виготовлених товарів/послуг є **звичайна ціна**. До складу договірної (контрактної) вар-

² Закон України «Про оренду державного та комунального майна» від 03.10.2019 № 157-IX.

³ Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI.

тості **не включаються суми неустойки** (штрафів та/або пені), три проценти річних від простроченої суми та інфляційні витрати, відшкодування шкоди, у тому числі відшкодування упущеної вигоди за рішеннями міжнародних комерційних та інвестиційних арбітражів або іноземних судів, що отримані платником податку внаслідок невиконання або неналежного виконання договірних зобов'язань.

Висновок 3. Згідно з п. 188.1 ПКУ **сума неустойки**, що нараховується наймодавцем наймачу за невиконання обов'язку щодо повернення орендованого майна, **не включається до бази оподаткування ПДВ**. Проте, якщо наймодавець після припинення договору оренди (найму) припиняє нарахування орендної плати, у той же час **наймач продовжує користуватися об'єктом оренди (найму)**, то фактично надання наймодавцем послуги з оренди у даному випадку не припиняється, однак **з моменту припинення нарахування орендної плати така послуга починає постачатися безоплатно**.

Отже податківці дуже прозоро натякають, що оскільки з метою оподаткування постачанням послуг, зокрема, є постачання послуг іншій особі **на безоплатній основі** (п.п. 14.1.185 ПКУ), то з моменту припинення нарахування орендної плати та до моменту повернення орендарем (наймачем) майна орендодавець має нараховувати ПЗ із ПДВ **виходячи зі звичайної ціни**. І таку звичайну ціну легко визначити: достатньо зазирнути в припинений договір оренди.

ДО ВІДОМА. Відповідно до п.п. 14.1.71 ПКУ звичайна ціна — це ціна товарів (робіт, послуг), **визначена сторонами договору**, якщо інше не встановлено ПКУ. Якщо не доведено зворотне, вважається, що така звичайна ціна відповідає рівню ринкових цін.

Тобто контролери розглядають неустойку як штраф за невиконання орендарем обов'язків з повернення майна орендодавцю. Водночас подальше використання орендарем майна поза строками договору оренди податківці вважають **безкоштовним**.

Але, на наш погляд, це не той випадок, коли треба відокремлювати мух від котлет. Давайте вдивимося у формулювання ч. 2 ст. 785 ЦКУ: «Якщо наймач не виконує обов'язку

щодо повернення речі, наймодавець має право вимагати від наймача сплати неустойки у розмірі подвійної плати **за найм речі за час прострочення**». За таких умов складно сказати, що після припинення договору оренди орендар користується майном безкоштовно, адже він має сплатити неустойку, сума якої до того ж напряму залежить від часу прострочки повернення майна.

Таку думку поділяє й Верховний Суд України. Зокрема, у постанові ВСУ від 13.02.2018 у справі № 910/12949/16⁴ зазначено таке.

ЦИТАТА. «Передбачена частиною 2 статті 785 Цивільного кодексу України неустойка є **подвійною платою за користування річчю за час прострочення**, а не штрафною санкцією в розумінні статті 230 Господарського кодексу України. **Одночасне стягнення орендної плати та неустойки у вигляді подвійної орендної плати, нарахованої за прострочення повернення орендованого майна, за один і той же період користування наймачем орендованим майном** (за період з дня припинення дії договору оренди до дня повернення орендованого майна за актом) **є неможливим**, оскільки є притягненням відповідача до подвійної відповідальності за одне й те саме правопорушення».

(витяг з постанови ВСУ від 13.02.2018 р. у справі № 910/12949/16)

Аналогічна думка викладена й у постанові ВСУ від 17.12.2018 у справі № 906/1037/16⁵.

Відступати від цієї позиції не стали й судді об'єднаної палати Касаційного господарського суду ВС у постанові від 19.04.2023 № 910/11131/19⁶. Крім того, у цій постанові суд, встановлюючи відмінності між орендною платою (платою за користування майном) та неустойкою, передбаченою ч. 2 ст. 785 ЦКУ, зазначив про таке.

ЦИТАТА. «Обов'язок орендаря сплачувати орендну плату за користування орендованим майном зберігається до припинення Договору (до спливу строку дії Договору оренди), оскільки орендна плата є платою орендаря за користування належним орендодавцю майном та відповідає суті орендних правовідносин, що полягають у строковому користуванні орендарем об'єктом оренди на платній основі».

⁴ <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72253346>

⁵ <http://reyestr.court.gov.ua/Review/78626049>

⁶ <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96926747>

Неустойка, стягнення якої передбачено частиною другою статті 785 ЦК України, є самостійною формою майнової відповідальності у сфері орендних правовідносин, яка застосовується у разі (після) припинення Договору — якщо наймач не виконує обов'язку щодо негайного повернення речі, і є належним способом захисту прав та інтересів орендодавця після припинення Договору, коли користування майном стає неправомірним».

(витяг з постанови ВСУ від 19.04.2023 № 910/11131/19)

Простіше кажучи: якщо орендна плата є платою за правомірне користування майном у межах строку дії договору оренди, то **неустойка є майновою відповідальністю за неправомірне користування майном**. При цьому дія такої відповідальності поширюєть-

ся на весь час неправомірного користування майном.

Отже з огляду на позицію суду вважаємо неспроможним аргумент податківців стосовно постачання послуг з оренди майна (після припинення договору оренди) на **безоплатній основі**, а отже неспроможною є й їхня вимога щодо нарахування ПЗ із ПДВ. Адже «посторенда» фактично не є безкоштовною та обходиться колишньому наймачу вдвічі дорожче.

Водночас ці кошти у вигляді неустойки «випадають» з-під оподаткування ПДВ на підставі прямої норми п. 188.1 ПКУ, що прогнозовано не подобається податківцям. Ось вони й намагаються «викрутити» ситуацію так, щоб не втратити ПДВ. Чи йти на поводу в контролерів у даному питанні, вирішувати тільки вам. На нашу ж думку, у таких ситуаціях є всі шанси перемогти нездорову фантазію податківців.

ДОКУМЕНТ, ЩО КОМЕНТУЄТЬСЯ

ДЕРЖАВНА ПОДАТКОВА СЛУЖБА УКРАЇНИ

Щодо питання включення до бази оподаткування ПДВ суми неустойки, що нараховується наймачеві за невиконання обов'язку щодо повернення орендованого майна

Індивідуальна податкова консультація від 07.04.2023 р. № 842/ПК/99-00-21-03-02-06

Державна податкова служба України розглянула звернення щодо включення до бази оподаткування неустойки та, керуючись статтею 52 глави 3 розділу II Податкового кодексу України (далі — ПКУ), повідомляє.

Як викладено у зверненні, платник податку є балансоутримувачем державного майна (приміщень), яке наймодавцем було передано в оренду (найм). У зв'язку із заборгованістю зі сплати наймачем орендної плати договір оренди (найму) зазначеного майна припинено. За невиконання обов'язку щодо повернення орендованого майна наймачеві відповідно до статті 785 Цивільного кодексу України (далі — ЦКУ) нараховується неустойка у розмірі подвійної плати за користування за час прострочення.

Враховуючи вищевикладене, платник просить надати індивідуальну податкову консультацію з питання включення до бази оподаткування ПДВ суми неустойки, що нараховується наймачеві за невиконання обов'язку щодо повернення орендованого майна.

Відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів, регулюються нормами ПКУ (пункт 1.1 статті 1 розділу I ПКУ).

Статтею 5 розділу I ПКУ визначено, що поняття, правила та положення, установлені ПКУ та законами з питань митної справи, застосовуються виключно для регулювання відносин, передбачених статтею 1 розділу I ПКУ. У разі якщо поняття, терміни, правила та положення інших актів суперечать поняттям, термінам, правилам та положенням ПКУ, для регулювання відносин оподаткування застосовуються поняття, терміни, правила та положення ПКУ. Інші терміни, що застосовуються у ПКУ і не визначаються ним, використовуються у значенні, встановленому іншими законами.

Відносини найму (оренди) регулюються главою 58 (статті 759–786) ЦКУ.

Згідно зі статтею 759 ЦКУ за договором найму (оренди) наймодавець передає або зобов'язується передати наймачеві майно у користування за плату на певний строк.

За користування майном з наймача справляється плата, розмір якої встановлюється договором найму (стаття 762 ЦКУ).

Договір найму укладається на строк, встановлений договором (стаття 763 ЦКУ).

Якщо наймач продовжує користуватися майном після закінчення строку договору найму, то, за відсутності запереч-

чень наймодавця протягом одного місяця, договір вважається поновленим на строк, який був раніше встановлений договором (стаття 764 ЦКУ).

У разі припинення договору найму наймач зобов'язаний негайно повернути наймодавцеві річ у стані, в якому вона була одержана, з урахуванням нормального зносу, або у стані, який було обумовлено в договорі.

Якщо наймач не виконує обов'язку щодо повернення речі, наймодавець має право вимагати від наймача сплати неустойки у розмірі подвійної плати за користування річчю за час прострочення (стаття 785 ЦКУ).

Правові основи оподаткування ПДВ встановлено розділом V та підрозділом 2 розділу XX ПКУ.

Згідно з підпунктами «а» і «б» пункту 185.1 статті 185 розділу V ПКУ об'єктом оподаткування є операції платників податку з постачання товарів та послуг, місце постачання яких розташоване на митній території України, відповідно до статті 186 розділу V ПКУ.

Під постачанням послуг розуміється будь-яка операція, що не є постачанням товарів, чи інша операція з передачі права на об'єкти права інтелектуальної власності та інші нематеріальні активи чи надання інших майнових прав стосовно таких об'єктів права інтелектуальної власності, а також надання послуг, що споживаються в процесі вчинення певної дії або провадження певної діяльності. З метою оподаткування постачанням послуг, зокрема є постачання послуг іншій особі на безоплатній основі (підпункт 14.1.185 пункту 14.1 статті 14 ПКУ).

Пунктом 188.1 статті 188 розділу V ПКУ визначено, що база оподаткування операцій з постачання товарів/послуг визначається виходячи з їх договірної вартості з урахуванням загальнодержавних податків та зборів (крім акцизного податку, який нараховується відповідно до підпункту 213.1.9 і 213.1.14 пункту 213.1 статті 213 розділу VI ПКУ, збору на обов'язкове державне пенсійне страхування, що справляється з вартості послуг стільникового рухомого зв'язку, податку на додану вартість та акцизного податку на спирт етиловий, що використовується виробниками — суб'єктами господарювання для виробництва лікарських засобів, у тому числі компонентів крові і вироблених з них препаратів (крім лікарських засобів у вигляді бальзамів та еліксирів)).

До складу договірної (контрактної) вартості не включаються суми неустойки (штрафів та/або пені), три проценти

річних від простроченої суми та інфляційні витрати, відшкодування шкоди, у тому числі відшкодування упущеної вигоди за рішеннями міжнародних комерційних та інвестиційних арбітражів або іноземних судів, що отримані платником податку внаслідок невиконання або неналежного виконання договірних зобов'язань.

Враховуючи викладене та виходячи із аналізу норм ПКУ та інших нормативно-правових актів, зазначених вище, опису питання і фактичних обставин, наявних у зверненні, ДПС повідомляє, що при визначенні порядку оподаткування здійснюваних операцій платники податку повинні керуватися одним із основних принципів бухгалтерського обліку — превалювання сутності над формою, згідно з яким операції обліковуються відповідно до їх сутності, а не лише виходячи з їх юридичної форми (найменування) (стаття 4 Закону України від 16 липня 1999 року № 996-XIV «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»).

Об'єктом оподаткування ПДВ є операції з постачання товарів/послуг. Згідно з пунктом 188.1 статті 188 розділу V ПКУ сума неустойки, що нараховується наймодавцем наймачу за невиконання обов'язку щодо повернення орендованого майна, не включається до бази оподаткування ПДВ.

Проте, якщо наймодавець після припинення договору оренди (найму) припиняє нарахування орендної плати, в той же час наймач продовжує користуватися об'єктом оренди (найму), то фактично надання наймодавцем послуги з оренди у даному випадку не припиняється, однак з моменту припинення нарахування орендної плати така послуга починає постачатися безоплатно.

Операція з надання такої послуги згідно з пунктом 185.1 статті 185 розділу V ПКУ та з урахуванням норм підпункту 14.1.185 пункту 14.1 статті 14 розділу I ПКУ є об'єктом оподаткування ПДВ. За такою операцією наймодавець зобов'язаний нарахувати податкові зобов'язання виходячи з бази оподаткування, визначеної пунктом 188.1 статті 188 розділу V ПКУ, яка не може бути нижче звичайних цін.

Відповідно до пункту 52.2 статті 52 глави 3 розділу II ПКУ індивідуальна податкова консультація має індивідуальний характер і може використовуватися виключно платником податків, якому надано таку консультацію.

5

ДОПОМОГА НА ПОХОВАННЯ: НА ПОРТАЛІ ПФУ НАРЕШТІ РЕАЛІЗОВАНА МОЖЛИВІСТЬ ПОДАТИ ЗАЯВУ-РОЗРАХУНОК

Алла Головка,

експерт газети «Бухгалтерія: бюджет»

З 07.06.2023 на вебпорталі ПФУ нарешті доопрацьовано програмне забезпечення в частині реалізації можливості подання заяви-розрахунку на фінансування допомоги на поховання через електронний кабінет страховальника. Тому в матеріалі нагадаємо основні моменти, пов'язані з такою виплатою.

ЗАЯВА-РОЗРАХУНОК, ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ВИПЛАТА

Для подання заяви-розрахунку в електронному кабінеті на вебпорталі ПФУ (<https://portal.pfu.gov.ua/>) необхідно обрати **тип заяви-розрахунку «Паперові документи» та тип додатка — «Додаток 3»**. Також **можна долучити додаткові документи**, зокрема ті, що є підставою для призначення допомоги.

Водночас, як повідомляє ПФУ, існує можливість подати заяву-розрахунок у паперовій формі до Сервісного центру Головного управління ПФУ за основним місцем обліку страховальника.

Враховуючи, що на порталі ПФУ можливість подати заяву-розрахунок з'явилася тільки тепер, майже через півроку, виникають запитання із застосуванням ч. 4 ст. 24 Закону про соцстрахування¹.

ЦИТАТА. «5. Страхові виплати, передбачені цим Законом, здійснюються у разі, якщо звернення за їх призначенням надійшло не пізніше шести календарних місяців з дня відновлення працездатності, закінчення відпустки у зв'язку

з вагітністю та пологами, з дня смерті застрахованої особи або члена її сім'ї».

(ч. 5 ст. 24 Закону про соцстрахування)

Підкреслимо: тут мається на увазі не подання страховальником заяви-розрахунку, а саме **звернення особи за призначенням допомоги до страховальника**. Це підкреслює і ПФУ в листі від 13.06.2023 2800-030401-8/32247 (див. с. 26). Тобто особа повинна подати заяву про виплату допомоги на поховання не пізніше 6 місяців з дня смерті застрахованої особи або члена її сім'ї. Тому, якщо у вас є заяви, які вже давно чекали свого часу, то треба сформувавши за ними заяву-розрахунок (навіть, якщо вони датовані першими числами січня 2023 року), і ПФУ повинен їх профінансувати. А якщо заява не подавалася і пройшло 6 місяців з дня смерті, то звернутися особа вже не може.

Призначення та виплата Закон про соцстрахування встановлює певні правила щодо призначення та виплати допомоги на поховання. Ми їх розглянули в таблиці 1 на с. 25.

ОПОДАТКУВАННЯ ТА БУХОБЛІК

Оподаткування На суму допомоги на поховання ЄСВ не нараховують, оскільки вона не входить до фонду оплати праці відповідно до п. 3.2 Інструкції № 5² і не зазначена як окрема складова бази нараховування ЄСВ у п. 1 ч. 1 ст. 7 Закону про ЄСВ³. Тому в **додатку 1** Податкового розрахунку допомоги на поховання не відображають.

З допомоги на поховання ПДФО та ВЗ не утримують, оскільки така виплата не входить до загального оподаткованого доходу на підставі п.п. 165.1.22 ПКУ⁴.

Та попри це суму допомоги на поховання необхідно відобразити в додатку 4ДФ Податкового розрахунку з ознакою доходу «146», **зазначивши РНОКПП отримувача допомоги**.

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ! Зазначають РНОКПП саме отримувача допомоги — члена сім'ї померлого працівника або працівника, якщо допомога виплачується на поховання члена сім'ї працівника.

¹ Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 23.09.1999 № 1105-XIV.

² Інструкція зі статистики заробітної плати, затверджена наказом Держстату від 13.01.2004 № 5.

³ Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 08.07.2010 № 2464-VI.

⁴ Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI.

Таблиця 1. Призначення допомоги на поховання: запитання-відповіді

Запитання	Відповідь
Які категорії працівників?	<p>Згідно зі <i>ст. 13 Закону про соцстрахування</i> допомога на поховання призначається при похованні застрахованих осіб (працівників або членів сім'ї, які перебували на її утриманні), крім поховання пенсіонерів, безробітних та осіб, які померли внаслідок нещасного випадку на виробництві.</p> <p>! ЗВЕРНІТЬ УВАГУ! Зауважимо, що в старій редакції <i>Закону про соцстрахування</i> було чітко зазначено, що допомога на поховання призначається тільки за основним місцем роботи. У новій редакції такого обмеження немає, чого не заперечує і ПФУ в <i>листі від 14.06.2023 № 2800-030401-8/32608</i> (див. с. 26). Але як аргумент для виплати допомоги тільки за одним місцем роботи висуває те, що підставою є оригінал витягу з держреєстру, який, звісно, можна принести тільки на одне місце роботи. Втім, зазначимо, що підставою для призначення допомоги є оригінал витягу з держреєстру або копія довідки про смерть (див. далі в таблиці). Тому теоретично за основним місцем роботи можна надати один документ, а за зовнішнім сумісництвом — інший. Але чи зможе ПФУ це проконтролювати та відмовити у виплаті, поки що невідомо.</p>
Хто може бути отримувачем?	<p>Згідно зі <i>ст. 20 Закону про соцстрахування</i> допомога на поховання надається в разі смерті застрахованої особи або членів сім'ї, які перебували на її утриманні:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) дружини (чоловіка); 2) дітей, братів, сестер та онуків, які не досягли 18 років або старших цього віку, якщо вони стали особами з інвалідністю до 18 років (братів, сестер та онуків — за умови, що вони не мають працездатних батьків), а здобувачів професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти із числа осіб, зазначених у цьому пункті, які навчалися за денною формою здобуття освіти, — до 23 років; 3) батька, матері; 4) діда, баби за прямою лінією спорідненості. <p>До членів сім'ї, які вважаються такими, що були на утриманні померлого, відносяться особи, якщо вони: були на повному його утриманні; одержували від померлого допомогу, що була для них постійним і основним джерелом засобів до існування. Не вважаються такими, що перебували на утриманні застрахованої особи, члени сім'ї, які мали самостійні джерела засобів до існування (одержували зарплату, пенсію тощо). Допомога надається застрахованій особі, члену її сім'ї або іншим юридичним чи фізичним особам, які здійснили поховання</p>
Які документи необхідні для призначення допомоги на поховання застрахованої особи?	<p>Для призначення Згідно з ч. 3 <i>ст. 23 Закону про соцстрахування</i> допомога на поховання призначається на підставі:</p> <ul style="list-style-type: none"> • заяви особи, яка здійснила поховання. Складається в довільній формі на ім'я керівника установи або особи, уповноваженої керівником на призначення страхових виплат; • документа, що посвідчує особу. Це може бути копія паспорта; • витягу з Державного реєстру актів цивільного стану громадян про смерть для отримання допомоги на поховання або довідки про смерть. Якщо особа надає витяг, то це повинен бути оригінал документа, а якщо довідка — то копія. <p>Для виплати Для цього потрібно надати копію картки платника податків, де вказано податковий номер. Це необхідно для заповнення Податкового розрахунку</p>
Які документи необхідні для призначення допомоги на поховання члена сім'ї застрахованої особи?	<p>Згідно з ч. 4 <i>ст. 23 Закону про соцстрахування</i> допомога на поховання призначається на підставі:</p> <ul style="list-style-type: none"> • заяви застрахованої особи; • та витягу з Державного реєстру актів цивільного стану громадян про смерть для отримання допомоги на поховання або довідки про смерть; • інших актів цивільного стану (народження члена сім'ї та його походження, шлюб, розірвання шлюбу, зміна імені), необхідних для підтвердження сімейних відносин, документів про перебування членів сім'ї (крім дітей) на утриманні застрахованої особи
Які строки розгляду документів та виплати?	<p>Згідно з ч. 3 <i>ст. 24 Закону про соцстрахування</i> допомога на поховання:</p> <ul style="list-style-type: none"> • призначається не пізніше дня, що настає за днем звернення; • виплачується не пізніше наступного робочого дня після отримання страхувальником страхових коштів від ПФУ
Яким рішенням оформити призначення допомоги?	<p>Рішення про призначення допомоги на поховання необхідно оформлювати відповідним розпорядчим документом — це може бути наказ, постанова, розпорядження, рішення тощо</p>
Який розмір допомоги?	<p><i>Постановою правління ПФУ від 26.12.2022 № 29-1</i> розмір допомоги на поховання встановлено на рівні 4100,00 грн</p>

5
Типова кореспонденція субрахунків бухгалтерського обліку для відображення операцій з активами, капіталом та зобов'язаннями розпорядниками бюджетних коштів та державними цільовими фондами, затверджена наказом МФУ від 29.12.2015 № 1219.

Бухоблік Документ про призначення допомоги і підтвердні документи передають до бухгалтерії.

Бухгалтер нараховує допомогу на поховання та подає заяву-розрахунок для отримання фінансування з ПФУ. Після отримання коштів перераховує їх отримувачу.

Зазначимо, що пп. 8.4, 8.5 Типової кореспонденції⁵ містять проводки **тільки щодо виплати допомоги з тимчасової непрацездатності** (у тому числі за рахунок ПФУ).

А от проводок для виплати допомоги на поховання в *Типовій кореспонденції* немає. Тут можна запитати, а яка різниця, адже це все одно виплати за рахунок ПФУ? Але різниця

в тому, що на лікарняні ЄСВ нараховується, а на допомогу на поховання — ні.

Тому загалом нарахування в бухгалтерії допомоги на поховання за рахунок ПФУ також (як і лікарняні) можна відобразити записом: **Дт 2114 «Дебіторська заборгованість за розрахунками із соціального страхування» — Кт 6511 «Розрахунки із заробітної плати».**

Але, якщо для установи важливо, щоб підсумки за субрахунками 6511 прямо корелювали з субрахунком 6313, на який нараховується ЄСВ, то можна обрати інший субрахунок зобов'язань. Наприклад, 6415 «Розрахунки з іншими кредиторами».

Таблиця 2. Відображення в бухгалтерії виплати допомоги на поховання за рахунок ПФУ

Зміст операції	Бухгалтерський облік		Меморіальний ордер	Підстава для запису	Сума, грн
	дебет рахунку	кредит рахунку			
1. Нараховано допомогу на поховання за рахунок ПФУ (цю суму показують у заяві-розрахунку, яку подають до ПФУ)	2114	6511	5	Розрахункова відомість	4100,00
2. Отримано допомогу від ПФУ на спецрахунок	2314	2114	2	Виписка з рахунку	4100,00
3. Виплачено допомогу на поховання, отриману від ПФУ	6511	2314	2	Платіжне доручення	4100,00

ДОКУМЕНТИ ДО КОНСУЛЬТАЦІЇ

ПЕНСІЙНИЙ ФОНД УКРАЇНИ

Щодо подання заяви-розрахунку для отримання допомоги на поховання

Лист від 13.06.2023 2800-030401-8/32247

Розглянувши <...> щодо подання заяви-розрахунку для отримання допомоги на поховання, Пенсійний фонд України повідомляє.

Частиною першою статті 13 Закону України від 23.09.1999 № 1105-XIV «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» (далі — Закон № 1105) встановлено, що за страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності надаються такі види страхових виплат:

1) допомога по тимчасовій непрацездатності, включаючи догляд за хворою дитиною, догляд за дитиною віком до 14 років або дитиною з інвалідністю віком до 18 років на весь період надання реабілітаційної допомоги, за наявності медичного висновку про необхідність стороннього догляду за дитиною;

2) допомога по вагітності та пологах;

3) допомога на поховання (крім поховання пенсіонерів, безробітних та осіб, які померли внаслідок нещасного випадку на виробництві).

Відповідно до частини п'ятої статті 24 Закону № 1105 страхові виплати, передбачені цим Законом, здійснюються

у разі, якщо звернення за їх призначенням надійшло не пізніше шести календарних місяців з дня відновлення працездатності, закінчення відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами, з дня смерті застрахованої особи або члена її сім'ї. Тобто, частиною п'ятою статті 24 Закону № 1105 визначений строк для звернення застрахованої особи за призначенням допомоги на поховання.

Згідно з частиною першою статті 26 Закону № 1105 підставою для фінансування страхувальників Пенсійним фондом України є оформлена за встановленим зразком заява-розрахунок, що містить інформацію про нараховані застрахованим особам суми страхових виплат за їх видами.

Відповідно до постанови правління Пенсійного фонду України від 21.12.2022 № 28-3 «Деякі питання фінансування для здійснення виплат та надання соціальних послуг, визначених Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування», <...> фінансування для здійснення страхових виплат, визначених Законом № 1105, здійснюється централізовано Пенсійним фондом України на підставі

заяв-розрахунків, що містять інформацію про нараховані застрахованим особам суми страхових виплат за їх видами.

Заяви-розрахунки подаються страхувальниками через Єдиний державний вебпортал електронних послуг або вебпортал електронних послуг Пенсійного фонду України, а також можуть подаватися у паперовій формі разом з електронною формою на електронному носії інформації головним управлінням Пенсійного фонду України в областях та м. Києві за основним місцем обліку страхувальників.

На сьогодні Пенсійним фондом України технічно реалізована функція подання страхувальниками через вебпортал електронних послуг Пенсійного фонду України заяв-розрахунків для отримання фінансування, до яких включено допомогу на поховання застрахованої особи або члена сім'ї застрахованої особи.

Враховуючи зазначене, якщо заява та документи, необхідні для призначення та виплати допомоги на поховання померлого, подані одержувачем допомоги у строк, визначений статтею 24 Закону № 1105, то для отримання допомоги на по-

ховання страхувальнику необхідно сформулювати в особистому кабінеті страхувальника на вебпорталі електронних послуг Пенсійного фонду України заяву-розрахунок для отримання фінансування, до якої включити суму допомоги на поховання (Тип заяви-розрахунку «Паперові документи», тип додатка «Додаток 3»), або подати таку заяву-розрахунок у паперовій формі до сервісного центру Пенсійного фонду України.

Після прийняття заяви-розрахунку страхові кошти будуть перераховані на окремий рахунок, відкритий страхувальником відповідно вимог частини другої статті 26 Закону України від 23.09.1999 № 1105-XIV «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування».

Відповідно до частини третьої статті 24 Закону № 1105 допомога на поховання виплачується не пізніше наступного робочого дня після отримання страхувальником страхових коштів від Пенсійного фонду України відповідно до цього Закону.

Начальник управління страхових виплат та соціальних послуг Світлана ЗАРУБІНА

ПЕНСІЙНИЙ ФОНД УКРАЇНИ

Щодо надання допомоги на поховання за місцем роботи за сумісництвом

Лист від 14.06.2023 № 2800-030401-8/32608

Розглянувши <...> запит <...> щодо надання допомоги на поховання за місцем роботи за сумісництвом, Пенсійний фонд України повідомляє.

<...>

Згідно із частиною першою статті 3 Закону України від 23.09.1999 № 1105-XIV «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» (далі — Закон) соціальне страхування здійснюється за принципами законодавчого визначення умов і порядку здійснення соціального страхування.

Статтею 13 Закону визначено, що за страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності надаються такі види страхових виплат:

- 1) допомога по тимчасовій непрацездатності;
- 2) допомога по вагітності та пологах;
- 3) допомога на поховання (крім поховання пенсіонерів, безробітних та осіб, які померли внаслідок нещасного випадку на виробництві).

Частиною третьою статті 22 Закону передбачено, що рішення про призначення страхової виплати приймається страхувальником або уповноваженими ним особами. Страхувальник або уповноважені ним особи здійснюють контроль за правильністю нарахування і своєчасністю здійснення страхових виплат, приймають рішення про відмову

в призначенні або припиненні страхових виплат (повністю або частково), розглядають підставу і правильність видачі документів, які є підставою для надання страхових виплат.

Враховуючи те, що частиною першою статті 22 Закону не врегульовано питання призначення та здійснення надання допомоги на поховання, така допомога призначається та надається будь-яким страхувальником, з яким застрахована особа на момент настання страхового випадку: перебувала в трудових відносинах; виконувала роботи або надавала послуги на підставі цивільно-правового договору.

Додатково повідомляємо, що відповідно до частин третьої та четвертої статті 23 Закону допомога на поховання призначається страхувальником на підставі оригіналу витягу з Державного реєстру актів цивільного стану громадян про смерть для отримання допомоги на поховання.

Відповідно до частини першої статті 23 Закону України «Про доступ до публічної інформації» рішення, дії чи бездіяльність розпорядників інформації можуть бути оскаржені до керівника Фонду, вищого органу або суду.

Начальник управління страхових виплат та соціальних послуг Світлана ЗАРУБІНА

Б

УЧЕНЬ ШКОЛИ ВТРАТИВ (ПОШКОДИВ) ПІДРУЧНИК: ЯК ПОКАЗАТИ ВІДШКОДУВАННЯ В ОБЛІКУ?

Алла Головка, Альона Кісельова,
експерти газети «Бухгалтерія: бюджет»

Закінчується навчальний рік, відповідно, учні повертають до шкільної бібліотеки підручники. І може виявитися, що учень втратив чи пошкодив підручник. А може бути і так, що повернути підручники не виходить фізично, бо учень перебуває за кордоном. Що робити? Розберемося в матеріалі.

ЩО КАЖЕ НОРМАТИВКА?

1
Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» від 27.01.1995 № 32/95-ВР.

2
Положення про бібліотеку загальноосвітнього навчального закладу, затверджене наказом МОН від 14.05.1999 № 139.

3
Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI.

Згідно зі ст. 20 Закону про бібліотеки¹ бібліотеки в порядку, передбаченому їх статутами (положеннями), мають право самостійно визначати види та розміри компенсації шкоди, заподіяної користувачами бібліотеки, у тому числі пені за порушення термінів користування документами.

Своєю чергою в Положенні про бібліотеку ЗЗСО² сказано, що бібліотека закладу загальної середньої освіти (ЗЗСО) має право визначати згідно з правилами користування бібліотекою вид і розмір компенсаційного збитку, нанесеного користувачем.

Тож, аби визначитися з порядком дій, слід зазирнути у відповідні правила користування бібліотекою, затверджені в закладі. Проаналізувавши деякі з таких документів, бачимо, що є різні підходи. Так, деякі ЗЗСО прописують:

1) якщо учень втратив чи пошкодив підручник, він повинен повернути до бібліотеки такий само або замінити його іншим, який бібліотекар визначить рівноцінним за змістом і вартістю. Тобто в цьому разі відшкодування відбувається тільки в натуральній формі;

2) у разі втрати або пошкодження документів з фонду бібліотеки користувач повинен замінити їх аналогічними або рівноцінними (за визначенням бібліотекаря) документами або внести кратне відшкодування вартості документів. Вартість відшкодування визначається бібліотекою залежно від цінності документа. Тобто в цьому разі можливе відшкодування як в натуральній, так і грошовій формі. Конкретний вид відшкодування визначається бібліотекарем за погодженням з керівництвом закладу залежно від ситуації, що склалася (як правило, це відбувається в натуральній формі, але якщо немає аналогічного чи рівно-

цінного підручника або можливості їх придбати — тоді відшкодування відбувається в грошовій формі). Так, і МОН у листі від 02.06.2023 № 4/1842-23 (див. с. 32) підкреслює, що організація освітнього процесу та діяльності ЗЗСО належить до повноважень його керівника.

ВАЖЛИВО. Правила користування бібліотекою, у тому числі й порядок відшкодування зіпсованих або втрачених бібліотечних фондів слід погодити з Радою ЗЗСО, до якої входять представники адміністрації школи, педколективу, батьківського комітету та учні з числа учнівської Ради закладу, оскільки самостійно такі рішення і правила не можуть бути ухвалені тільки керівником.

Які доходи Далі ми детально розглянемо кожен з видів відшкодування — заміна підручником чи грошова форма. Але в обох випадках установа отримує дохід (відповідно, у натуральній чи грошовій формі).

Згідно з ч. 4 ст. 13 БКУ³ власні надходження бюджетних установ отримуються додатково до коштів загального фонду бюджету і включаються до спеціального фонду бюджету. А до якої групи власних надходжень віднести дохід у вигляді відшкодування підручника (його вартості) та, відповідно, який код доходів бюджету застосовувати? Прямої відповіді на це питання ст. 13 БКУ не містить. Найбільш відповідними цій ситуації є такі коди:

- «Надходження бюджетних установ від додаткової (господарської) діяльності» (підгрупа 2 першої групи), код доходів 25010200;
- «Надходження бюджетних установ від реалізації в установленому порядку майна

(крім нерухомого майна)» (**підгрупа 4 першої групи**), код доходів **25010400**.

Але ж в разі повернення аналогічного чи рівноцінного підручника (відшкодування його вартості) не можна сказати, що це додаткова (господарська) діяльність або реалізація майна установи. Втім, враховуючи, що прямих норм немає, доведеться вибирати з того, що є.

Ми вважаємо, що ближче до суті платежу буде віднести відповідні доходи до «Надходження бюджетних установ від реалізації в установленому порядку майна (крім нерухомого майна)» (**підгрупа 4 першої групи**), код доходів **25010400**.

З доходами визначилися, але спершу слід списати втрачені (пошкоджені) підручники.

СПИСАННЯ

Перш за все слід списати з балансу підручники, які втрачено. Нагадаємо стисло процедуру.

Бібліотечні фонди відповідно до *Порядку застосування Плану рахунків*⁴ та п. 4 розд. I НС 121⁵ обліковуються в складі **інших необоротних матеріальних активів (ІНМА) на субрахунку 1112** «Бібліотечні фонди». Отже, вартість таких активів відносять на витрати шляхом нарахування амортизації, а списують з балансу **з урахуванням правил списання, які поширюються на основні засоби**.

Правила списання майна для **комунальних установ** визначені порядками списання комунального майна, затвердженими відповідними місцевими радами, адже списання комунального майна є компетенцією ОМС. Тобто рішення про списання чи іншу форму відчуження має ухвалювати саме місцева рада. Водночас для ефективності здійснення своїх повноважень рада може делегувати ухвалення рішення щодо списання виконкому чи самим установам. При цьому можна встановити певні критерії, правила, за якими виноситимуть вердикт «списати». Все це і міститься в місцевому порядку списання. Місцеві ради можуть вирішити керуватися «державним» *Порядком* № 1314⁶, або певним чином змінити його, або взагалі розробити документ самостійно без прив'язки до *Порядку* № 1314.

Що стосується списання підручників, які належать до ІНМА (перші 50% амортизації нараховуються під час введення в експлуатацію, другі 50% — під час вибуття), то первісна вартість підручника, як правило, невелика, тому отримання погодження потрібне лише в разі, якщо це передбачено місцевим порядком списання майна.

Отже, першим кроком у списанні бібліотечних фондів є ознайомлення з **місцевим порядком** списання майна. Особливу увагу слід приділити положенням, які роз'яснюють:

1) хто має ухвалювати рішення про списання щодо цих бібліотечних фондів (сама устано-

ва в особі керівника, чи місцева рада, чи інша юрособа);

2) ситуації чи критерії, коли майно підлягає списанню (це нестача чи моральна/фізична непридатність тощо);

3) які документи слід підготувати і як подавати, щоб було ухвалено рішення про списання.

Щодо оформлення документів, то комісія зі списання майна установи або інвентаризаційна комісія складає **акт інвентаризації або опис** бібліотечних фондів, що пропонується до списання, із зазначенням причин та **акт списання**.

1. Акт списання. Бухгалтеру для проведення операції вибуття потрібен **акт списання** вилучених документів з бібліотечного фонду, складений за формою, затвердженою *наказом МФУ від 13.09.2016 № 818* (додатком до акта є Опис на вилучення документів з бібліотечного фонду морально застарілих/фізично зношених/непрофільних, дублетних/втрачених користувачами). Щоб акт мав юридичну силу, він має бути посвідчений підписом/погоджуючим написом суб'єкта ухвалення рішення про списання (керівника установи, керівника вищої за рівнем установи тощо).

Крім того, під час списання слід враховувати вимоги *Інструкції* № 1686⁷, яка поширюється і на ЗЗСО. Відповідно до абз. 2 п. 9 *Інструкції* № 1686 списання здійснюється на підставі акта про списання з балансу бюджетних установ і організацій вилученої з бібліотеки літератури за формою згідно з *додатком 4 до цієї Інструкції*.

Обидва ці акти відповідають визначенню первинного документа. Тож, вважаємо, можна послуговуватися **як однією формою, так й іншою**. Детальніше порівняння обох актів ми наводили в газеті «Бухгалтерія: бюджет», № 40/2017, с. 4.

В акті зазначають, зокрема, вартість підручника, що списується. Нагадаємо, що оприбутковують підручники на баланс за вартістю, вказаною в супровідних первинних документах, і оскільки вони поповнюють бібліотечні фонди, обліковують їх груповим обліком. Отже, визначити вартість окремого підручника, що підлягає списанню, у принципі не складно.

⁴ Порядок застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі, затверджений наказом МФУ від 29.12.2015 № 1219.

⁵ Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 121 «Основні засоби», затверджене наказом МФУ від 12.10.2010 № 1202.

⁶ Порядок списання об'єктів державної власності, затверджений постановою КМУ від 08.11.2007 № 1314.

⁷ Інструкція про порядок комплектування та облік підручників і навчальних посібників у бібліотечних фондах загальноосвітніх, професійно-технічних навчальних закладів та вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації, затверджена наказом МОН від 02.12.2013 № 1686.

8
Інструкція з обліку документів, що знаходяться в бібліотечних фондах, затверджена наказом Мінікульту від 03.04.2007 № 22.

ДО ВІДОМА. Індивідуальний (аналітичний) облік ведуть у реєстраційних картках руху підручників і навчальних посібників (додаток 2 до Інструкції № 1686) і в **Інвентарній книзі** (додаток 4 до Інструкції № 22⁸). Рух підручників відстежують за класами навчання, а художню літературу — за видами (книги, періодика, електронні та аудіо-, відеовидання), за мовою написання, а також за змістом.

ЗАМІНА РІВНОЦІННИМ ПІДРУЧНИКОМ

У правилах користування бібліотекою, затверджених у закладі, може бути передбачено ведення **Зошита обліку документів, прийнятих від користувачів замість втрачених**. Тоді акт на списання можна заповнити на підставі даних такого Зошита.

Але, як правило, у шкільних бібліотеках такий Зошит не ведеться. Тому за фактом втрати (пошкодження) підручника та заміни його аналогічним (рівноцінним) можна скласти **акт** довільної форми, який буде підставою для оформлення акта списання. На підставі Зошита (акта) підручник, що користувався дав на заміну, оприбутковується установою на баланс, йому присвоюють **новий номенклатурний номер**. Також заносять відповідні дані до **Книги сумарного обліку підручників і навчальних посібників бібліотечного фонду** (форма затверджена *додатком 1 до Інструкції № 1686*).

Оприбуткування Якщо користувач на заміну втраченого (пошкодженого) підручника надає аналогічний чи рівноцінний, то це є **надходженням у натуральній формі для установи**. Це означає, що слід скласти та подати до органів Казначейства:

- у двох примірниках у паперовій або електронній формі **Довідку про надходження в натуральній формі за кодом 25010400**. Зробити це потрібно **не пізніше останнього робочого дня місяця**, в якому надійшла благодійна допомога;
- довідку про внесення змін до кошторису установи за спецфондом задля збільшення доходної і витратної частин.

Якщо користувався разом з поверненням підручником надав документ, що підтверджує його вартість, то на нього доречно спиратися під час визначення первісної вартості підруч-

2. Інвентарна картка. Після оформлення акта списання також необхідно зробити записи про вибуття бібліотечних фондів до **Інвентарної картки групового обліку основних засобів**.

Дані про бібліотечну літературу, що була вилучена з фондів, заносяться до відповідних **граф частини 2 Книги сумарного обліку підручників і навчальних посібників бібліотечного фонду** (форма затверджена *додатком 1 до Інструкції № 1686*).

Водночас, якщо стан підручника не відповідає ціні в супровідних документах, установа має право оприбуткувати його за справедливою вартістю. Також, якщо документів немає, то **первісною вартістю** відшкодованих активів є їх **справедлива вартість** на дату отримання. Її можна визначати з огляду на **ринкові ціни** — детальніше див. у статті «Справедлива вартість активів: у схемах і таблицях» // «Бухгалтерія: бюджет», № 15/2021, с. 10.

Також доречно скласти **Акт приймання-передачі основних засобів** (форма затверджена *наказом МФУ від 13.09.2016 № 818*).

Доходи від оприбуткування відшкодованого підручника показують на **субрахунку 7111 «Доходи від реалізації продукції (робіт, послуг)»**. Під час визнання доходів збільшують внесений капітал за кредитом **субрахунку 5111 «Внесений капітал розпорядникам бюджетних коштів»** та відображають надходження за дебетом субрахунку 2313 «Реєстраційні рахунки».

ДО ВІДОМА. На суму фактичних витрат на відновлення (придбання) нового підручника нараховуються заборгованість (субрахунок 2115 «Розрахунки з відшкодування завданих збитків») і доходи спеціального фонду за проводкою: **Дт 2115 — Кт 7111**. Помилково вважати відшкодування за втрачений підручник необхідною операцією, оскільки це не відповідає такому визначенню. По суті відбувається обмін втраченого підручника на новий.

Амортизацію на отримані підручники нараховують у загальному порядку — під час введення в експлуатацію в розмірі 50% від первісної (справедливої) вартості. Покажемо на прикладі.

Приклад 1. Узв'язку з втратою підручників та заміною їх користувачами на нові:

- з бібліотечних фондів вилучено примірники, що підлягають списанню, на суму 500,00 грн;

- комісією ЗЗСО визначено, що вартість придбання нових підручників складає 520,00 грн;
- оприбутковано нові примірники вартістю 520,00 грн (користувачі надали чеки, які підтверджують їх вартість).

Таблиця 1. Оприбуткування підручників, наданих на заміну втрачених (пошкоджених)

Зміст операції	Бухгалтерський облік		Меморіальний ордер	Підстава для запису	Сума, грн
	дебет рахунку	кредит рахунку			
1. Нараховано амортизацію на бібліотечні фонди в місяці списання з балансу (500,00 грн × 50%)	8014, 8114	1412	17	Розрахунок амортизації інших необоротних матеріальних активів	250,00
2. Списано первісну вартість бібліотечних фондів	1412	1112	9	Акт списання вилучених документів з бібліотечного фонду	500,00
3. Відображено зміни в капіталі	5111	5512	17	Акт списання вилучених документів з бібліотечного фонду	500,00
4. Нараховано суму відшкодування за втрачені підручники	2115	7111	14	Бухгалтерська довідка	520,00
5. Відшкодовано в натуральній формі вартість втрачених підручників	2313	2115	3	Виписка банку	520,00
6. Відображено Касові видатки за надходженням в натуральній формі	2117,6211	2313	4 або 6, 3	Довідка про надходження в натуральній формі	520,00
7. Оприбутковано нові підручники замість втрачених	1112	2117,6211	4 або 6	Акт приймання-передачі основних засобів	520,00
8. Внесено зміни в капітал установи	7111	5111	14	Бухгалтерська довідка	520,00
9. Нараховано 50% амортизації під час введення в експлуатацію нових підручників (520,00 грн × 50%)	8014,8114	1412	17	Розрахунок амортизації інших необоротних матеріальних активів	260,00

ВІДШКОДУВАННЯ ВАРТОСТІ

Якщо користувач не може надати замість втраченого або пошкодженого підручника новий або аналогічний підручник, тоді доведеться **відшкодувати його вартість**. Наприклад, учень з батьками перебуває за кордоном та не може повернути до школи підручники і погоджується відшкодувати їх вартість.

Тоді відповідні кошти батьки учня зараховують на спеціальний реєстраційний рахунок установи (або можуть внести до каси установи).

Оформлення буде схожим.

1. Списують неповернені підручники, комісія складає **акт списання**. Заносять відповідні дані до Інвентарної картки і **Книги сумарного обліку підручників і навчальних посібників бібліотечного фонду** (форма затверджена додатком 1 до Інструкції № 1686).

2. Комісія визначає справедливу вартість підручників, яка підлягає відшкодуванню. Тут також слід орієнтуватися на ринкові ціни.

3. Під час отримання коштів вносять зміни до спецфонду — складають довідку про внесення **змін до кошторису установи за спецфондом за кодом 25010400**. Оскільки це не надходження в натуральній формі, то Довідку про надходження в натуральній формі **не подають**.

4. Отримані кошти направляють на придбання аналогічного підручника або іншого, який бібліотекар визначить рівноцінним за змістом і вартістю.

ДО ВІДОМА. Помилково вважати відшкодування за втрачений підручник необмін-

ною операцією, оскільки це не відповідає такому визначенню. По суті відбувається обмін втраченого підручника на новий.

Приклад 2. У зв'язку з тим, що учень перебуває за кордоном та не може повернути підручники, батьки згодні на відшкодування їх вартості. Тому з бібліотечних фондів

вилучено примірники, що підлягають списанню, на суму 500,00 грн.

Також визначено, що батьки повинні відшкодувати вартість підручників у сумі 520,00 грн. Відповідну суму батьки внесли на рахунок установи. Одночасно установою придбано відповідні підручники в магазині.

Таблиця 2. Відшкодування вартості підручників та придбання нових їм на заміну

Зміст операції	Бухгалтерський облік		Меморіальний ордер	Підстава для запису	Сума, грн
	дебет рахунку	кредит рахунку			
1. Нараховано амортизацію на бібліотечні фонди в місяці списання з балансу (500,00 грн × 50%)	8014, 8114	1412	17	Розрахунок амортизації інших необоротних матеріальних активів	250,00
2. Списано первісну вартість бібліотечних фондів	1412	1112	9	Акт списання вилучених документів з бібліотечного фонду	500,00
3. Відображено зміни в капіталі	5111	5512	17	Акт списання вилучених документів з бібліотечного фонду	500,00
4. Нараховано суму відшкодування за втрачені підручники	2115	7111	14	Бухгалтерська довідка	520,00
5. Отримано відшкодування за підручники	2313	2115	3	Виписка з рахунку	520,00
6. Вилучено з доходу звітного періоду суму доходів, що включається до первісної вартості підручників	7111	5411	17	Бухгалтерська довідка	520,00
7. Оприбутковано підручники, придбані на заміну втрачених	1312	6211	6	Накладна	520,00
8. Оплачено придбані підручники	6211	2313	6 і 3	Платіжне доручення	520,00
9. Зараховано підручники на баланс установи	1112	1312	17	Акт введення в експлуатацію основних засобів	520,00
10. Відображено зміни в капіталі	5411	5111	17	Акт введення в експлуатацію основних засобів	520,00
11. Нараховано амортизацію під час введення в експлуатацію нових підручників (520,00 грн × 50%)	8014, 8114	1412	17	Розрахунок амортизації інших необоротних матеріальних активів	260,00

ДОКУМЕНТ ДО КОНСУЛЬТАЦІЇ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ УКРАЇНИ

Щодо відшкодування вартості підручників

Лист від 02.06.2023 № 4/1842-23

За результатами розгляду <...> звернення <...> щодо окремих питань організації освітнього процесу повідомляємо.

Відповідно до Закону України «Про освіту» заклади освіти наділені автономією, яка полягає в їх самостійності, незалежності та відповідальності у прийнятті рішень щодо академічних (освітніх), організаційних, фінансових, кадро-

вих та інших питань діяльності, що провадиться в порядку та межах, визначених законом.

Згідно з частиною четвертою статті 38 Закону України «Про повну загальну середню освіту» організація освітнього процесу та діяльності закладу загальної середньої освіти належить до повноважень його керівника. <...>

Генеральний директор Олег ЄРЕСЬКО